

Barunska obitelj Vranyczany-Dobrinović i plemićka obitelj Vranyczany

Prilog poznavanju rodoslova plemićkog roda Dobrinović

Obitelji Vranyczany-Dobrinović i Vranyczany ubrajaju se među najstarije hrvatske plemićke obitelji koje su potekle iz grčko-dalmatinske loze bosanskog roda Dobrinović. S obzirom na to da su pojedini članovi obitelji imali istaknutu ulogu u političkom, gospodarskom, kulturnom i općenito javnom životu Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije od početka 19. stoljeća do suvremenoga doba, ne čudi da su te obitelji osigurale trajno zanimanje šire znanstvene zajednice. Unatoč tomu što su o njihovoj prošlosti ili zaslužnim pojedincima objavljene brojne knjige i članci koji su nesumnjivo vrijedan prinos istraživanju povijesti Hrvatske, posebice u razdoblju hrvatskoga narodnog preporoda, velik dio šire povijesti ovih obitelji, osobito rod iz kojega su potekle te njegove grane i ogranaci, ostao je poprilično nepoznat, odnosno tek na marginama dosadašnjih znanstvenih istraživanja.

Iz tog se razloga nametnula potreba za usustavljanjem dosadašnjih spoznaja o rodu iz kojeg su potekle plemićke obitelji Vranyczany-Dobrinović i Vranyczany, kao i davanje detaljnog prikaza političkoga, gospodarskog, kulturnog, karitativnog i filantropskog djelovanja pojedinih ogranaka i linija riječko-karlovačke (Vranyczany-Dobrinović) i senjsko-severinske grane (Vranyczany) te starogradskih ili hvarskih Vranjicana, koji su u posljednja dva stoljeća uvelike obilježili hrvatsku povijest te povijest gradova Senja, Rijeke, Karlovca i Zagreba.

O obiteljskom imenu

Iako je u hrvatskoj historiografiji te znanstvenopopularnim i leksikografskim izdanjima uobičajeno sve pripadnike loza, grana i ogranaka roda Dobrinović nazivati obiteljskim imenom Vranyczany-Dobrinović, strogo gledajući njega od 1848. nose tek pripadnici riječko-karlovačke, odnosno barunske grane hvarskih Vranjicana.¹

Prvi naraštaji roda najprije se spominju pod imenom Dobrinović koje je skovano kao patronim od imena ili nadimka nepoznatog pretka prvoga poznatog člana obitelji bosanskoga kneza Stjepana (Stipana) Dobrinovića. Kada se tijekom

Povelja Franje Josipa I. o dodijeli plemstva braći Ambrozu, Jurju, Matiji, Nikoli i Ivanu Antunu, Beč, 1862., barunski grb i geslo Vranyczany-Dobrinovića

Povelja Ferdinanda I. Habsburškog o dodjeli plemstva Šimunu Vranyczanyju, Beč, 1837.

prve polovine 15. stoljeća rod Dobrinovića podijelio na grčko-dalmatinsku i bosansku lozu, Andrijini potomci iz grčko-dalmatinske loze grecizirali su prezime Dobrinović u Calotti (grč. *calos*: dobar i *otti*: malen). Nosili su ga sve do 16. stoljeća, kada su prema svojem posjedu u Vranjicu kraj Splita stekli plemićki pridjevuk Vranjican (Vragnizan). Nakon što su Osmanlije 1537. osvojile utvrdu Klis u neposrednom susjedstvu Vranjica, Andrijini potomci iz grčko-dalmatinske loze napustili su splitsko područje. Najprije su se nastanili na otoku Braču, odakle se dio obitelji preselio na susjedni otok Hvar.

Prvi naraštaji obitelji naseljeni na Braču i Hvaru nastavili su nositi prezime Vragnicanin koje se s vremenom mijenja u Vragnizan. S vremenom se bračka grana grčko-dalmatinske loze podijelila na tri nove grane, što je također bilo popraćeno promjenom obiteljskog imena u Vranjican-Mladineo, Francescovich de Postire i Bratime,² kao i starogradska (hvarska) grana,

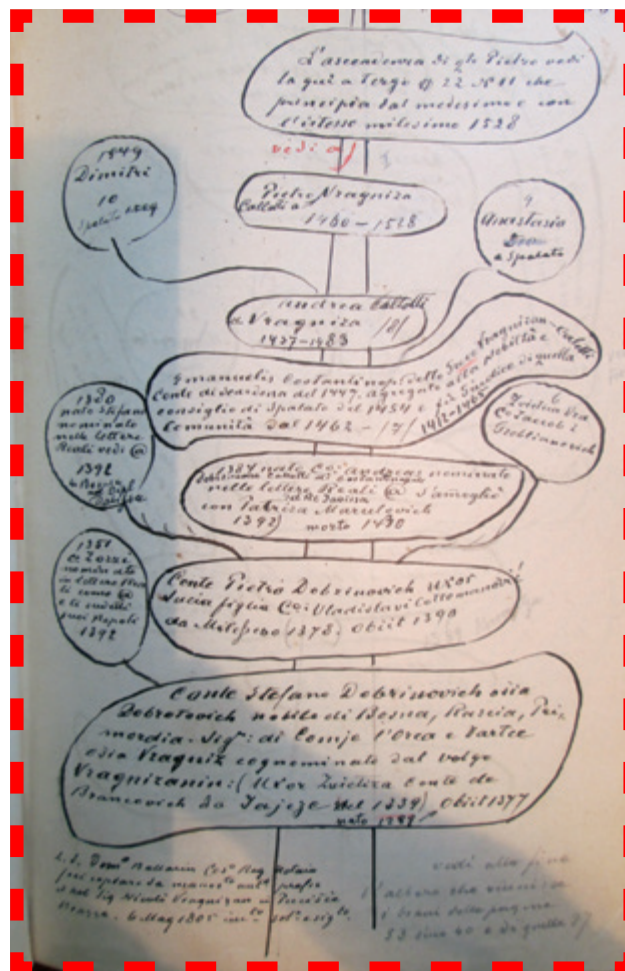
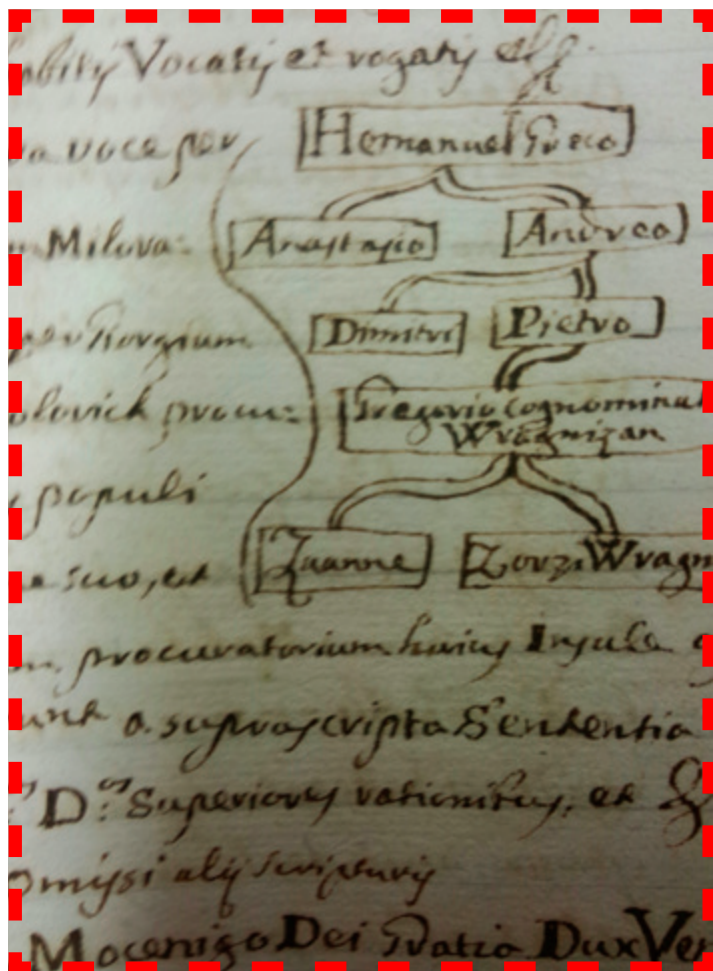

Povelja Franje Josipa I. o dodijeli plemstva braći Ambrozu, Jurju, Matiji, Nikoli i Ivanu Antunu, Beč, 1862.

što je početkom 18. stoljeća dovelo do uvođenja dvojnih prezimena (Vragnizan-Papiza, 1723; Vragnizan-Ivanisevich, 1754; Vragnizan-Petravich, 1746; Vragnizan-Viskosa, 1758).³

Među njima je najpoznatija glavna starogradska grana čiji su pripadnici zabilježeni u maticama rođenih i umrlih pod prezimenom Vragnizan. Njega su isprva nosili i svi pripadnici dviju novih grana – senjsko-severinske i riječko-karlovačke (odnosno barunske) – na koje se u međuvremenu podijelila glavna starogradska grana.

Nakon što je senjsko-severinska grana 1822. dobila austrijsko plemstvo, germanizirali su prezime u Von Vragnizan, a nakon što su 1827. primili i ugarsko plemstvo, mađarizirali su prezime u Vranyczány.⁴ Prezime von Vragnizan nosili su i članovi riječko-karlovačke grane starogradskih Vranjicana od 1829, kada su stekli austrijsko plemstvo. Nakon što ih je 1848. car Ferdinand II. proglasio vitezovima Austrijskog Carstva, novo obiteljsko ime glasilo je Vranyczany

Jerolim de Buffalis: Privileggi di Nobilita della Famiglia Wragnizan. Privilegi de Nobili, Trogir oko 1785.

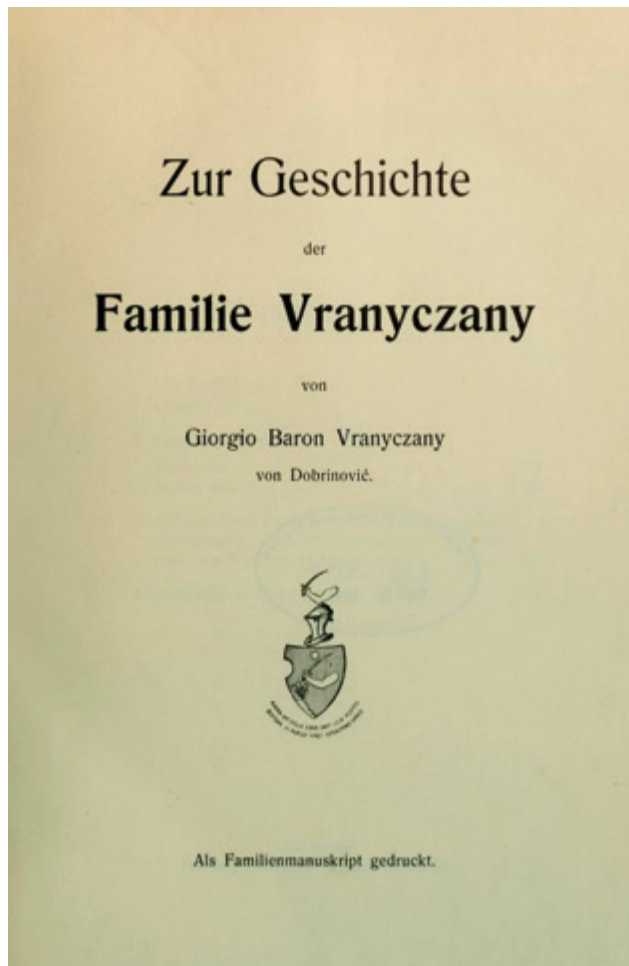
??????????

von Dobrinovich, iz čega je tijekom druge polovine 19. stoljeća pod utjecajem ideja hrvatskoga narodnog preporoda izvedena njegova današnja kroatizirana inačica Vranyczany-Dobrinović.

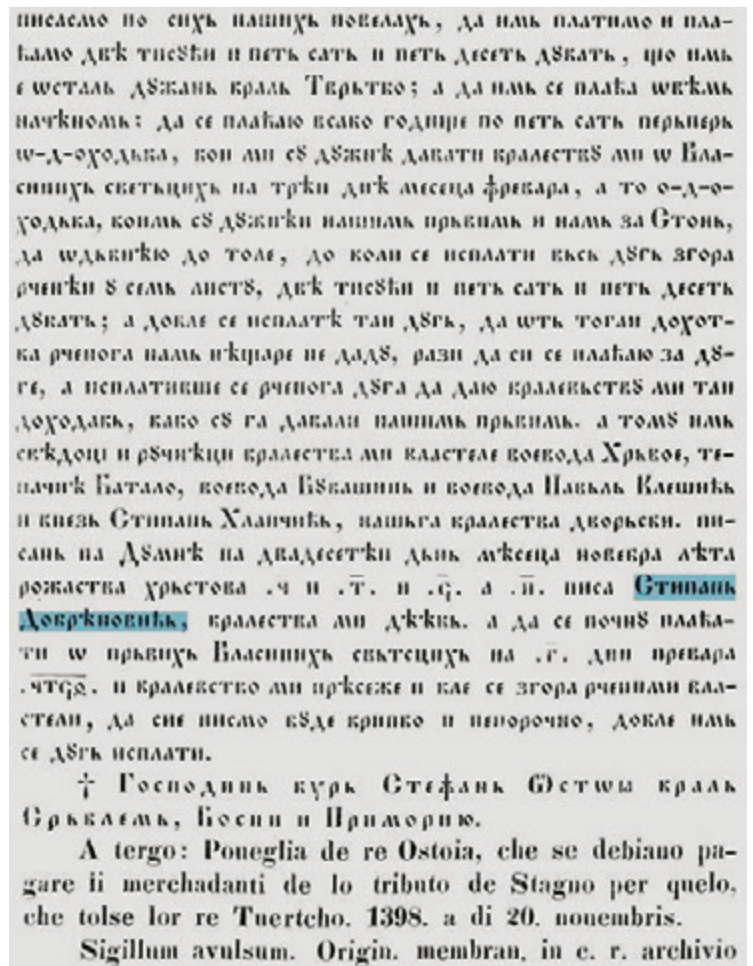
Izvori i historiografija

O plemićkoj obitelji Vranyczany-Dobrinović i Vranyczany sačuvano je u prijepisu relativno mnogo isprava, a napisane su i mnogobrojne knjige i članci. Iako bi njihov detaljan prikaz i analiza svakako bio značajan prinos boljem poznavanju povijesti roda Dobrinović iz kojeg obje obitelji vuku podrijetlo, time bismo znatno premašili okvire ovog rada pa će neki od njih ostati samo spomenuti u bilješkama. Ipak, u kratkim crtama moramo se osvrnuti na najvažnije izvore i literaturu među njima.

Na prvome mjestu to se odnosi na tri srednjovjekovne isprave s kraja 14. stoljeća koje su temelj za razumijevanje najstarije prošlosti roda Dobrinović. Dvije od njih iz 1399. objavio je Franc Miklošič u svojoj zbirci *Srpski spomenici*,⁵ a njihove regeste priredio je Euzebije Fermendžin u zbirci *Bosanske isprave*.⁶ Treću od njih iz 1391. objavio je u njemačkom prijevodu Giorgio Vranyczany von Dobrinović u *Povijesti obitelji Vranyczany*.⁷ U istoj knjizi objavio je

Giorgio Baron Vranyczany von Dobrinović, Zur Geschichte der Familie Vranyczany, naslovnica knjige iz 1912.

Stjepan Ostoja potvrđuje Dubrovčanima razne trgovačke privilegije dobivene od kralja Tvrtka. Duvno, 20. studenoga 1398.

i prijepise isprava iz 1454, 1454. i 1462, koje svjedoče o posljednjim godinama obitelji u Grčkoj prije pada pod osmansku vlast i o prvim desetljećima obitelji u Dalmaciji.⁸

Za istraživanje kasnijeg razdoblja povijesti obitelji Vranyczany-Dobrinović vrlo su važne obiteljske isprave pohranjene u Vrsalovićevoj zbirci građe o otoku Braču (*Archivalia Brattiensia*) u zagrebačkom Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Riječ je o zbirci koja sadržava devet velikih kodeksa s nekoliko tisuća dokumenata. U jednom od njih, koji je oko 1785. pripremio trogirski heraldičar i notar Jerolim (Girolamo) de Buffalis pod naslovom *Plemićke privilegije*, pod brojevima od 151 do 189 nalaze se isprave koje se odnose na bračke Vranyczanyje.⁹ Među njima posebno se ističe 11 isprava, od kojih je najstarija iz 1569.¹⁰ Buffalis je 1782. priredio i povijest obitelji Vranyczany-Dobrinović kao rodoslovnu raspravu u obliku manje rukopisne knjige, u kojoj su također u prijepisu dane neke obiteljske isprave.¹¹

U ovoj skupini izvora za istraživanje povijesti obitelji vrijedi još spomenuti znatnu i po sadržaju različitu arhivsku građu o obitelji i njihovim imanjima pohranjenu u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu u fondovima Vlastelinstvo Laduč i Obitelj Vranyczany-Dobrinović.¹² Unutar fonda o obitelji ističe se velika građa o povijesti obitelji s prijepisima i prijevodima najvažnijih isprava, koju je prikupio obiteljski povjesničar Milan Vranyczany.¹³

Zanimljive su i preslike isprava iz arhiva u Veneciji, koje su u posjedu obitelji Janka Vranyczany-Dobrinovića.

Među radovima o obitelji Vranyczany-Dobrinović trebaju se još istaknuti različiti prikazi podrijetla i povijesti roda, koje su napisali članovi obitelji¹⁴ te ugledni hrvatski istraživači.¹⁵ I na kraju ovoga kraćeg pregleda izvora i historiografije za istraživanje povijesti obitelji vrlo je zanimljiv rukopis koji je sastavio Peter Farnell-Watson prema prepričanim saznanjima o obiteljskoj povijesti svojega ujaka baruna Janka Vranyczany-Dobrinovića.¹⁶

Što se tiče rodoslovlja, do sada je poznato nekoliko njih. Prvo i najstarije među njima priredio je Jerolim de Buffalis u svojoj već spomenutoj rodoslovnoj raspravi o obitelji iz 1785. godine, dok je najcjelovitije izradio barun Giorgio ml. Vranyczany-Dobrinović kao prilog svojoj knjizi o povijesti obitelji.¹⁷ Bez obzira na manju ili veću točnost tih rodoslovlja, ona obuhvaćaju sve pripadnike roda od njihovih navodnih početaka u 13. stoljeću sve do 19. stoljeća. Unatoč tome, oba rodoslovlja dijelom se temelje na obiteljskim predajama, osobito za srednjovjekovne članove obitelji, te im se stoga mora pristupati vrlo oprezno. Jedan fragment obiteljskog rodoslovlja za članove starogradske grane obitelji u 17. stoljeću objavio je Đuro Deželić, dok je Mirko Vrsalović na temelju isprava iz *Diplomatičkoga zbornika (Cordex diplomaticus)* dijelom rekonstruirao rodoslovlja bračkih ogranaka.¹⁸

Povijest roda i obitelji

Kao što je slučaj kod većine srednjovjekovnih plemićkih rodova s prostora Hrvatske i susjednih zemalja, podrijetlo obitelji Vranyczany-Dobrinović i Vranyczany, odnosno roda Dobrinović, također je nepoznato.¹⁹

Prema obiteljskoj tradiciji potječu od bosanskoga plemića Radimirovića iz okolice Foče, čiji je sin nepoznatog imena nosio nadimak Dobri od čega je potom izvedeno rodovsko ime Dobrinović.²⁰ Vrela, međutim, ne potvrđuju genealošku vezu obitelji s njim.

Stoga se na temelju dostupnih podataka kao prvi nedvojbeni pripadnik obitelji uzima knez *Stjepan (I)* (spominje se 1289–1377).²¹ Prema obiteljskoj genealogiji koju je napisao trogirski bilježnik Jerolim de Buffalis, Stjepan se 1339. ženio Cvjeticom Branković rodom iz Jajca dok povjesničar Rudolf Horvat drži da su mu se matični posjedi nalazili nedaleko od grada Foče u jugoistočnoj Bosni, a kasnije i kod Travnika, o čemu će kasnije biti riječi.²²

Stjepan i Cvjetica imali su sinove *Petra* (?–15. lipnja 1389) i *Jurja* (spominje se 1391). Stariji sin Petar u nepoznato se doba oženio Lucijom, kćeri kneza Vladislava Kotromanovića iz vladajuće bosanske dinastije, s kojom je imao kćer *Cvjeticu*, kasnije udanu za kneza Jakova Grebljanovića, te sinove *Stjepana (II)* (kraj 14. ili poč. 15. stoljeća–oko 1472) i *Andriju* (prije 1391–1430).²³ Za Petra se još samo zna da je poginuo u Bitki na Kosovu polju 15. lipnja 1389. kao pripadnik hrvatsko-bosanskoga vojnog kontingenta, koji je u pomoć srpskom knezu Lazaru Hrebljanoviću poslao bosanski kralj Tvrtko I. Kotromanić pod zapovjedništvom nekadašnjega hrvatskog bana i vranskoga priora Ivana od Paližne te bosanskog vojvode Vlatka Vukovića Kosače.²⁴

Mlađi Stjepanov sin Juraj prvi i jedini put spominje se 1391. u ispravi bosanskoga kralja Stjepana Dabiše, kojom je kralj njemu i nećacima Stjepanu (II) i Andriji potvrdio posjedovanje obiteljskih imanja i sela Komaje, Orka i Vrče na desnoj obali rijeke Neretve, nedaleko od Konjica, na području nekadašnje Neretvanske županije.²⁵ Juraj nije imao djece pa svi ostali

članovi obitelji potječu od Petra. S njegovim se potomcima obitelj podijelila na bosansku i grčko-dalmatinsku lozu.

Bosanska loza

Utemeljitelj bosanske loze bio je stariji Petrov sin Stjepan (II). Vjerojatno je u javnom i političkom životu nastupao i prije, no djelovanje mu se može pratiti tek od kraja 14. stoljeća kada na kraljevskom dvoru djeluje kao glavni pisar bosanskoga kralja Stjepana Ostoje te nosi naslov dijaka (đakon).²⁶ U tom svojstvu prvi se put spominje 20. studenoga 1398. u Duvnu, gdje je sastavio i napisao ispravu kojom je Stjepan Ostoja Dubrovčanima potvrdio razne trgovačke privilegije dobivene od bosanskoga kralja Tvrtka I.²⁷ U kraljevoj se pratnji ponovno spominje 15. siječnja 1399. na Usori u Lištici, gdje je također sastavio i zapisao darovnicu kralja Stjepana Ostoje, kojom je Dubrovačkoj Republici prodao 24 sela u Bosankom Primorju na području između Stona i Dubrovnika.²⁸ Nakon tih događaja o njemu nema vijesti u dokumentima.

Stoga ostaje nepoznato na osnovu kojih izvora su Giorgio Vranyczany-Dobrinović i Rudolf Horvat zaključili da je Stjepan (II) bio oženjen Dobroslavom, da je imao šest sinova (Jurja, Pavla, Boju, Vlatka, Radivoja i Ostoju) i dvije kćeri (Doroteju i Ljiljanu) te da je za osmanskog osvajanja Bosne u ljeto 1463. pokušao s obitelji, preobučenom u seljake, pobjeći u Hrvatsku, no da su odustali od te nakane i sklonili se u špilju gdje je Stjepan umro 1472. u dubokoj starosti od 98 godina.²⁹

Jednako tako nije jasno na temelju kojih je vrela Stjepanu (II) pridružen pridjevnik Dobreta te potom iz njega izvedeno prezime Dobretić za njegove potomke. Samim time postavlja se pitanje mogu li se naslovni nazarenski nadbiskup Nikola Dobretić Jurjev (?–1520), odnosno Matteo i njegov sin Marko Dobretić (1707–1784) smatrati posljednjim izdancima bosanske loze roda Dobrinović.

Također je nejasno u kojem je dokumentu Mak Dizdar pronašao podatak da je Stjepan (II) s knezom Raupom, koji se nalazio u službi Hrvoje Vukčića Hrvatinića, otputovao u Dubrovnik u nepoznato doba po godišnji danak za bosanskoga kralja.³⁰ Posebice je nejasno na osnovu kojeg se izvora temelji obiteljska priča o osmanskome zarobljavanju Stjepana i njegove djece u ljeto 1463. i odlasku Stjepanove kćeri Ljiljane u harem sultanove palače, potom usponu Ljiljane u omiljenu sultanovu ženu te naposljetku o njezinu zauzimanju kod sultana da njezinu ocu i braći dodijeli nove posjede u Bosni na današnjem travničkom području sa središtem u selima Baltić i Koričani.³¹

Pri analizi priče o bijegu Stjepana i njegove obitelji iz Bosne uočava se njezina sličnost s jednim stvarnim događajem, a to je osmansko zarobljavanje bosanskog prijestolonasljednika Sigismunda Kotromanića i njegove sestre Katarine u ljeto 1463, koje Osmanlije nisu pogubili (za razliku od njihova polubrata i kralja Stjepana Tomaševića), već su ih odveli u Konstantinopol, gdje je Sigismund s vremenom prešao na islam i postao visoki osmanski dostojanstvenik dok se sestra Katarina kasnije udala u Skoplje u jednu od najuglednijih osmanskih obitelji toga doba iz čijih su redova bili prvi upravitelji Bosne nakon njezina pada pod osmansku vlast.³²

Samim time postavlja se opravdano pitanje je li obiteljska priča o djelovanju Stjepana Dobronića u prvim desetljećima osmanske vlasti nad Bosnom temeljena na stvarnom događaju ili je konstruirana na tradicionalnim bosanskim legendama o padu Bosne 1463. i zarobljavanju posljednjih članova vladajuće dinastije. Iako pouzdan odgovor na to pitanje ne možemo dati,

ostaje činjenica da priču o Stjepanu (II) i njegovoj obitelji ne spominje Buffalis u svojoj detaljnoj povijesti obitelji Vranjican iz 1782, iz čega bi se moglo zaključiti da je nastala poslije te godine, odnosno krajem 18. ili u 19. stoljeću. A upravo u to vrijeme počinje brz gospodarski i staleški uzlet dviju grana starogradskih Vranjicana kojima bi, bez sumnje, priča o njihovoj velikoj i slavnoj prošlosti te povezanosti s bosanskom kraljevskom dinastijom i njihovim dvorom, kao i dvorom osmanskih sultana, itekako dobro došla u stvaranju što većega ugleda u očima suvremenika iz redova staroga hrvatskog plemstva.³³

No da se ta priča ipak barem dijelom temelji na stvarnim događajima, nalazimo u dvjema činjenicama. Prva se odnosi na podatak da su na travničkom području u selima Baltić i Koričani još 1926. živjeli seljaci koji su sebe smatrali potomcima plemića Dobrinovića i svoje podrijetlo dokazivali poveljama carigradskih sultana.³⁴ Druga se činjenica odnosi na podatak da je na području kotara utvrde Novigrad ili Todorovo (danas u Cazinskoj krajini u Bosni i Hercegovini, Unsko-sanski kanton) na popisu plemića iz 1549. zabilježen plemić Stjepan Dobrinović.³⁵ Pripadaju li spomenuti seljaci i Stjepan Dobrinović rodbinskoj strukturi koju možemo smatrati potomcima bosanske loze Dobrinovića i dalekim rođacima starogradskih Vranjicana, ne može se nažalost ničim argumentirati, ali se isto tako ne može u potpunosti ni isključiti.

Grčko-dalmatinska loza

Utemeljitelj grčko-dalmatinske loze roda Dobrinović bio je Petrov drugi sin Andrija koji je u nepoznato doba napustio Bosansko Kraljevstvo te se preselio u Konstantinopol gdje je, prema obiteljskoj tradiciji, grecizirao prezime u Calotti i prešao na pravoslavlje.³⁶ U bizantskoj prijestolnici živio je do 1423, kada se s obitelji odselio u Solun koji je upravo te godine Bizantsko Carstvo prepustilo Mletačkoj Republici.³⁷ U Solunu je živio sve do 1430, kada je najvjerojatnije stradao u osmanskom osvajanju grada.³⁸

Andrija je imao sina *Emanuela* (Solun, ?-Split, poslije 1465), s kojim započinje povijest obitelji u Dalmaciji. Kao i otac, nosio je prezime Calotti, a u dokumentima je zabilježen pod čak tri različita nadimka: iz Konstantinopola (1447), iz Soluna (1454) te kao Grk (1454).³⁹ Prema obiteljskoj predaji, Emanuel je pomagao Mlečanima u obrani Soluna od napada Osmanlija 1430. te je zbog iskazane vjernosti bio ukrcan na mletačko brodovlje prilikom mletačkoga povlačenja iz grada.

Je li se tom prilikom naselio u Veneciji ili su ga Mlečani ostavili na nekom drugom svojem posjedu, ne može se nažalost ničim utvrditi jer prve vijesti o njemu potječu tek iz 1447, kada mu je mletački dužd Francisco Foscari dodijelio *Salvum Conductum*, odnosno ispravu kojom je u znak zahvalnosti za usluge Mletačkoj Republici njemu, njegovoj obitelji i svim potomcima dopustio da se sa svom imovinom nasele bilo gdje na mletačkom posjedu u Dalmaciji.⁴⁰ S obzirom na to da se Emanuel u toj ispravi naziva skradinskim knezom (*Comitis Scardonensis*), nema sumnje da je poslije napuštanja Soluna 1430. barem neko vrijeme djelovao u tom gradu na Krki nedaleko od Šibenika.

Zahvaljujući ispravi o slobodnom naseljavanju bilo gdje na području mletačke Dalmacije, Emanuel je u nepoznato doba napustio Skradin te se naselio na području srednjovjekovne splitske komune. Je li se odmah naselio u Vranjicu, koji se u to doba nalazio u sastavu Splita i po kojem će njegovi potomci nositi obiteljsko ime Vranjicani ili Vranicani, ili u samom gradu Splitu, iz postojećih izvora ne može se zaključiti. No sigurno je da je 3. rujna 1454. na Općem vijeću plemića grada Splita bio prihvaćen među vijećnike i plemiće grada Splita,⁴¹ no ne pod plemićkim

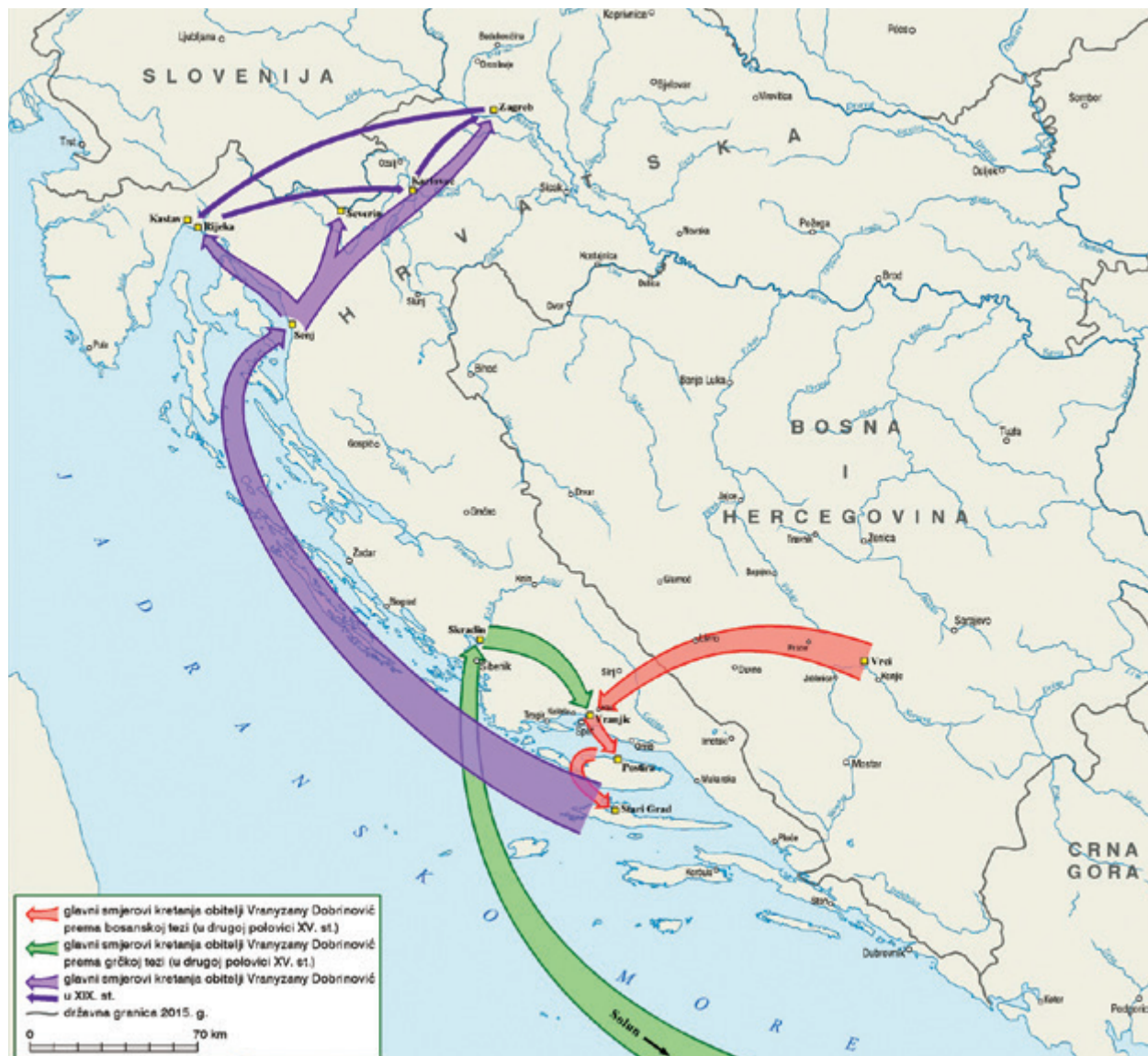

Martin Kolunić-Rota, **Split i okolica**, karta, Venecija, 1570.

pridjevkom Vranjicani, kako to sugeriraju neki istraživači povijesti ove obitelji,⁴² već pod nadimkom Solunski ili Grk (*Domino Emanuele Callotti de Salonicho, Emanule Greco te Domini i Ser Emanuel*).⁴³ Time je Emanuel doživio punu društveno-političku afirmaciju u novoj sredini, a ona je bila dodatno potvrđena njegovim izborom za suca komuna prije 1462, kada je zabilježen u jednom sporu u toj funkciji ponovno pod nadimkom Grk (*Ser Hemanuele Greco*).⁴⁴ To je bio ujedno i posljednji spomen Emanuela u dokumentima.

Dok se Emanuel spominjao pod različitim pridjevcima i plemićkim naslovima, njegovi sinovi *Anastazije* i *Andrija* (spominje se 1437–1483), a zatim Andrijini sinovi *Dmitar* (*Dimitrije*) i *Petar* (Split, 1460–Split, 1528)⁴⁵ nosili su prezime Calotti.⁴⁶ Tek je Andrijin unuk i Petrov sin *Grgur* (1485–1546) zabilježen kao prvi član grčko-dalmatinske loze koji nosi plemićki pridjevak Vranjican (*cognominato Wragnizan*).⁴⁷ Iako nema dokumenata koji bi svjedočili o razlozima spominjanja Grgura pod novim plemićkim pridjevkom, nema sumnje da ga je nosio prema obiteljskom posjedu ili posjedima u Vranjicu. Nažalost, iz postojećih izvora nije jasno je li ga on stekao ili naslijedio.

Grgur je ujedno i posljednji pripadnik grčko-dalmatinske loze Dobrinovića koji je imao posjede ili živio u Vranjicu. Na njihovo napuštanje prisilila ga je neposredna blizina mletačko-osmanske granice, uspostavljene na obližnjoj rijeci Jadro nakon pada susjedne utvrde Klis

Kretanje obitelji Dobrinović (Calotti) i Vranjiczy-Dobrinović u Bosni i Hrvatskoj od 15. do 19. stoljeća

u osmanske ruke 1537. Prema obiteljskoj tradiciji, koju prenosi Peter Farnell-Watson, Grgur je 1539. najprije napustio Vranjic, a zatim i Split te se s obitelji odselio na otok Brač gdje se nastanio u Postirama. S njegovim potomcima obitelj se podijelila na bračku i hvarsku granu.⁴⁸

Rodonačelnikom bračke grane grčko-dalmatinske loze roda Dobrinović smatra se najstariji Grgurov sin *Zorzi* (spominje se 1560), odnosno njegov sin *Franjo*, čiji su potomci utemeljili tri nove grane obitelji: Vranjican-Mladineo, Francescovich de Postire i Bratime.⁴⁹

Hvarska grana grčko-dalmatinske loze potječe od drugoga Grgurova sina *Zvane* (?-1570), koji se 1563. preselio s Brača na Hvar te se, prema obiteljskoj predaji, nastanio u starogradskom zaseoku Malo Selo (danas četvrt u sjeveroistočnom dijelu Staroga Grada), gdje je sagradio utvrđenu rezidenciju.⁵⁰ Prema istoj predaji, oženio se kćeri neimenovanoga starogradskog kapetana te se bavio uzgojem i prijevozom vina s Hvara u Veneciju i druge gradove Mletačke Republike.⁵¹ S vremenom su njegovi potomci u Starom Gradu utemeljili brojne grane. Najvažnije su među njima dvije starogradske, koje će prema novim obiteljskim sjedištima dobiti nazive riječko-karlovačka (barunska) i senjsko-severinska (plemička).

Riječko-karlovačka i senjsko-severinska grana starogradskih Vranjicana u 19. i 20. stoljeću

Novo razdoblje u povijesti starogradskih Vranjicana počelo je u vrijeme Napoleonskih ratova krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Nakon pada Mletačke Republike 1797. Habsburgovci su svojoj državi pripojili nekadašnju mletačku Istru i Dalmaciju, čime su se hrvatske zemlje ponovno našle pod vlašću jednoga kralja nakon niza stoljeća. Nema sumnje da su starogradski Vranjicani, u to doba jedna od najbogatijih starogradskih trgovačkih obitelji, ulazak Hvara u veliko podunavsko carstvo Habsburgovaca doživjeli kao novu poslovnu priliku. No pod habsburškom krunom Vranjicani nisu živjeli ni osam godina jer je Hvar zajedno s nekadašnjom mletačkom Dalmacijom i Istrom Požunskim mirom od 26. prosinca 1805. bio prepušten Napoleonu nakon što je on vojno uništio Habsburgovce i njihove saveznike okupljene u Treću protunapoleonsku koaliciju.⁵²

Iako nemamo izvora koji bi nedvojbeno svjedočili o razlozima neslaganja Vranjicana s francuskom vlasti na Hvaru te o njihovoj velikoj ulozi u podizanju ustanka protiv Francuza na otoku, svakako je na njihovu protufrancusku djelatnost velik utjecaj imala nemogućnost bavljenja trgovačkom djelatnošću zbog britanske blokade pomorskog prometa francuskih podanika i saveznika na Jadranu te konstantno povećanje poreznih nameta od strane francuskih okupacijskih vlasti.⁵³ U kanaliziranju te njihove djelatnosti veliku ulogu imao je franjevac Andrija (Stjepan) Dorotić (1761–1837).

Andrija Dorotić jedna je od vodećih osoba pretpreporodne Dalmacije i pokreta za njezino sjedinjenje s Banskom Hrvatskom (Hrvatska i Slavonija). Nakon pada Mletačke Republike pod francusku vlast, u Dalmaciji je održao niz narodnih zborova na kojima je zahtijevao njezino sjedinjenje s Hrvatskom.⁵⁴

Nakon što je Austrija bila poražena u novom ratu protiv Francuske, mirom u Požunu 1805. morala je, među ostalim, prepustiti Dalmaciju ratnom pobjedniku. Nakon što se Dorotić odbio pokoriti novoj francuskoj vlasti, proglašen je austrijskim agentom te je bio primoran preko Bosne emigrirati u Zagreb, gdje je razvio široku protufrancusku djelatnost.⁵⁵ Godine 1809, nakon izbijanja novog rata između Francuske i Austrije, vratio se u Dalmaciju gdje je organizirao široki ustanak u kojem su bili oslobođeni veliki dijelovi Dalmacije, među ostalim i otok Hvar pod vodstvom *Šimuna* (1762–1844) i njegova sina *Jurja (Giorgia) st. Vranjicana* (1791–1869).⁵⁶

U međuvremenu se Dorotić pridružio kao vojni kapelan austrijskoj vojsci koja je, nakon povlačenja francuskih snaga generala Augusta de Marmonta, u srpnju 1809. pod zapovjedništvom generala Petra Kneževića prodrla iz Like u Dalmaciju te zaposjela Knin, Skradin i Šibenik te stavila francuski Zadar pod opsadu.⁵⁷ Za kratke austrijske vladavine imenovan je generalnim

Juraj (Giorgio) st. Vranjczany-Dobrinović (1791–1869)

Joseph Rieger, Veduta Jadranske obale, detalj Hvar, 1851.

vojnim komesarom Skradina, no kada je Austrija nakon novog poraza mirovnim ugovorom u Schönbrunnu 1809. morala vratiti zauzeto područje Francuskoj, Dorotić je, pod prijetnjom smrću, napustio Dalmaciju i došao u Zagreb, gdje je obnašao dužnost upravitelja glavnoga policijskog ureda.⁵⁸ Za boravka u Zagrebu brinuo se o dalmatinskim izbjeglicama koji su također zbog protufrancuske djelatnosti morali emigrirati u Bansku Hrvatsku.⁵⁹

Istodobno je, po nalogu Bečkoga dvora, obavljao brojne protufrancuske misije. Među ostalim je tijekom 1812. i 1813. boravio na britanskom Visu, odakle je poslije Napoleonova poraza u Rusiji ponovno ušao u francusku Dalmaciju dizati ustanak protiv Napoleonove vlasti tražeći ponovno njezino sjedinjenje s Hrvatskom. Nakon što je Dalmacija potom bila stavljena pod izravnu austrijsku upravu, u potpunosti se povukao iz javnoga života. Boravio je na svojem imanju kraj Zagreba (1816–1821), a potom u Vranratcu (1821–1833) i Sumartinu na Braču, gdje je preminuo.⁶⁰

Kako je već spomenuto, na temelju skromnih izvora pretpostavlja se da je Dorotić uoči protufrancuskog ustanka u Dalmaciji stupio u kontakt sa Šimunom Vranjicanom te ga privolio na pobunu. Šimun je u suradnji s najstarijim sinom Jurjem okupio postrojbu od 2000 ljudi te 16. kolovoza 1809. podignuo ustanak, u kojem je s pomoću austrijske topovnjače 21. kolovoza zauzeo hvarsku tvrđavu te protjerao Francuze s otoka.⁶¹ Iako su ustanici tijekom Napoleonova

rata s Habsburškom Monarhijom i njezinim saveznicima okupljenima u Četvrtoj koaliciji uspjeli pod svoju vlast staviti velike dijelove Dalmacije, u međuvremenu je Napoleon vojno slomio Koaliciju na drugim ratištima te prisilio Austriju da se Schönbrunnskim mirom odrekne, među ostalim, čitave Dalmacije i svih dijelova Banske Hrvatske južno od rijeke Save.

Kako bi pobunjenu Dalmaciju privoljeli na ponovnu uspostavu francuske vlasti, na čitavu njezinu području proglašena je amnestija za sve sudionike u toj pobuni, čime su se svi pobunjenici i njihovi vođe vratili kućama. No pobuna nije bila zaboravljena i francuske su vlasti u tajnosti dale nalog svojim redarstvenim snagama da uhite vođe. Uhićeno je osam vođa pobune⁶² koji su sprovedeni u Šibenik, gdje im je specijalna komisija sudila od 22. veljače do 1. ožujka 1810. Sva osmorica proglašena su krivima i osuđeni su, a njihova je imovina zaplijenjena.⁶³

U odsutnosti su na istom suđenju bili osuđeni i svi ostali vođe, a njihova je imovina također zaplijenjena u ime Francuske.⁶⁴ Među njima bili su Andrija Dorotić, Ivan Milošević zvan Arnaut, fra Ivan Radonić te Juraj i Šimun Vranjican, kojem je vijest o smrtnoj presudi dojavila supruga Rakela preko svojeg brata *Ambroza st.* (1779–1860) dok je boravio u Rijeci te trgovao vinom i maslinovim uljem.⁶⁵ Čim je saznao za osudu, prodao je sav tovar i brod⁶⁶ te se sklonio kod Ambroza u Senj, kod kojega se ubrzo sklonio i Juraj.⁶⁷ Dan prije ulaska Francuza u Senj, Ambroz je prerušio Šimuna i Jurja u odore pekara austrijske vojske, što im je omogućilo da se

tijekom noći, neposredno prije dolaska Francuza, povuku s posljednjim austrijskim postrojbama iz grada te domognu sigurnosti Zagreba, gdje su se skrasili u očekivanju novih vijesti iz Dalmacije i Senja.⁶⁸ U svibnju 1811. u zagrebačkom izbjeglištvu priključila im se i Šimunova supruga Rakela s ostalom djecom.⁶⁹

Za izbjegličkih dana u Zagrebu Šimun i njegova obitelj živjeli su od carske pomoći koju im je osigurao Andrija Dorotić kao nagradu za zasluge u borbi protiv Francuza. U svojem prvom pismu austrijskom caru Franji I. Habsburškom od 27. ožujka 1810. Dorotić najprije traži pomoć za Jurja pozivajući se na carevo obećanje »da će primiti i pomoći moje domorodce (dalmatinske protufrancuske pobunjenike, op. a.) koji su se istakli u prilog Vaše vojske u Dalmaciji« te ističe da Juraj zaslužuje pomoć jer je »na moj nagovor pokazao nesumnjive znakove svoje privrženosti preuzvišenoj Austrijskoj Kući u zauzimanju otoka Hvara«. ⁷⁰ U drugom pismu caru od 16. svibnja 1810. Dorotić u svoj zahtjev uključuje i Šimuna navodeći njihovu veliku ulogu u oslobođenju Hvara od francuske vlasti.⁷¹ Dorotićevo zauzimanje urodilo je plodom te im je car Franjo I. za uzdržavanje odredio godišnju mirovinu od 1000 forinti, što je čak 300 forinti više od iznosa koji je Dorotić za njih tražio. Carevu pomoć uživali su sve do 1840, kada su je se dragovoljno odrekli.⁷²

Nakon vojnoga sloma Napoleona u bitki kraj Leipziga (Bitka naroda) u listopadu 1813. Austrija je tijekom 1814. zaposjela sve izgubljene teritorije,⁷³ uključujući Bansku Hrvatsku južno od Save te čitavu Dalmaciju i Istru. Povratak Austrijskoga Carstva na istočnu obalu Jadrana omogućilo je Šimunu Vranjicanu da 1815. napusti Zagreb i preseli se u Rijeku, gdje je sa sinovima utemeljio *Trgovačku kuću Šimun Vranjczany*.⁷⁴

U tom je razdoblju Rijeka zajedno s Trstom činila najvažnije trgovačko i manufakturno središte Habsburškoga ili Austrijskoga Carstva na istočnoj obali Jadrana, preko kojeg se većim dijelom odvijao masovni izvoz žitarica uzgojenih u južnog Ugarskoj i Slavoniji.⁷⁵ Njezinu usponu u jednu od najvažnijih luka Jadrana svakako je pogodio slom mletačkoga trgovinskog monopola na Jadranu tijekom 18. stoljeća te proglašenje Rijeke 1719. slobodnom lukom izuzetom od svih carina, no pravi katalizator njezina razvoja bilo je povezivanje Rijeke suvremenim prometnicama kroz Gorski kotar i zatim preko Karlovca s dunavskim riječnim sustavom preko Save i Kupe.⁷⁶ Razvoju riječke trgovine znatno je pridonijelo i osnivanje Privilegirane kompanije Trst – Rijeka (1750–1828) sa sjedištem u Rijeci, koja je s nizozemskim kapitalom utemeljila Riječku rafineriju šećera. Ta se rafinerija ubrzo pretvorila u najveću privatnu kompaniju na čitavom prostoru Habsburške Monarhije i tako dala poticaj daljnjem razvoju riječke industrije.⁷⁷ Najprije je 1764. utemeljena riječka manufaktura konopa (kasnije Riječka tvornica konopa), zatim 1821. riječka tvornica papira Hartera, 1833. otvoren je lazaret sv. Franje u Martinšćici, 1851. s radom je počela Tvornica duhana (Tabakera), desetljećima najveća u Habsburškoj Monarhiji, a već 1852. u rad je puštena prva plinara i javna rasvjeta.⁷⁸

Taj nagli razvoj riječke industrije utjecao je i na izgled grada. Obala se nasipavala i grad se širio izvan zidina na novodobivene površine. Razvoj je bio potaknut povoljnom ratnom konjunkturuom za vrijeme Napoleonskih ratova 1792–1809. kada se preko njezine luke odvija veliki izvoz žita za opskrbu vojska koje su ratovala u Italiji.⁷⁹ Iako je taj gospodarski razvoj Rijeke nakon francuske okupacije grada 1809. bio privremeno zaustavljen zbog francuske politike pomorske izolacije Habsburške Monarhije od pomorskih trgovačkih pravaca, do nagle obnove riječke gospodarske aktivnosti dolazi već 1824, kada se kao nova velika trgovačka grana pojavljuje izvoz hrastovih dužica za potrebe francuskog i njemačkog vinogradarstva, čija je proizvodnja počela u okolici Karlovca i s vremenom se proširila Slavonijom, Srijemom, Bosanskom Posavinom i dolinom Une.⁸⁰ No Rijeka se razvija u jednu

Stjepan Erdödy, Rijeka, prizor iz luke, fotografija iz 18??

od najvećih jadranskih luka tek nakon 1867, odnosno nakon Austro-ugarske nagodbe, kad je taj grad izabran za glavnu luku ugarskog dijela Austro-Ugarske Monarhije, odnosno nakon što je 1873. dovršena pruga Rijeka – Karlovac, kojom je taj lučki grad konačno bio spojen na željezničku mrežu u unutrašnjosti, čime je izvoz roba iz južnoga ugarskog dijela Austro-Ugarske u cijelosti skrenut s Trsta na Rijeku.

Iskoristivši najprije pogodne uvjete za izvoz žita iz Bačke te Slavonije i Srijema na tek izgrađenoj Lujzinskoj cesti,⁸¹ a potom za izvoz hrastovih dužica, Šimun i njegovi sinovi organizirali su jedno od najjačih trgovačkih poduzeća na prostoru zapadnih dijelova Banske Hrvatske, u trokutu između Senja, Rijeke i Karlovca.⁸² Radi širenja posla iz Rijeke su se Ambroz ml. i njegov brat Nikola preselili 1833. u Karlovac, gdje su osnovali podružnicu očeve tvrtke, Ivan Antun stacionirao se u Senju, dok su Juraj i Matija ostali s ocem u Rijeci.⁸³

U izgradnji jedne od najjačih trgovačkih kuća Banske Hrvatske prve polovine 19. stoljeća sudjelovali su i Šimunov šurjak Ambroz st. i njegov brat *Ivan st.* (1790–1866), koji su se početkom 19. stoljeća iz Staroga Grada doselili u Senj. Nešto kasnije se u obiteljski posao uključila Šimunova kći *Franjica* (1796–1860) koja je poslije smrti supruga Mihaela Čaića preuzela njegovu otpremničku tvrtku u Sisku te se priključila braći i rođacima u poslovanju.⁸⁴

Usto, Šimun i Ambroz st. sudjelovali su i u drugim gospodarskim aktivnostima. Tako su obojica bila među tridesetoricom dioničara (svaki s po pet dionica) novoga osiguravajućeg društva za trgovinu i prijevoz robe na riječnim tokovima Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva i za jedrenjačku plovidbu po morima utemeljenog 1822. sa sjedištem u Rijeci pod nazivom *Assicuratori Ungariciin Fiume*.⁸⁵

Tako su se uspostavom novih obiteljskih sjedišta u Karlovcu, Rijeci, Senju i Severinu te stjecanjem austrijskog i ugarskog plemstva starogradski Vranjicani podijelili u riječko-karlovačku i severinsko-senjsku granu.

Severinsko-senjska grana

Senjsko-severinsku granu starogradskih Vranjicana utemeljili su Ambroz st. i njegov brat Ivan st. koji su svoje trgovačko carstvo počeli graditi s pomoću očeve flote manjih obalnih brodova kojima su se koristili za trgovinu vinom i žitom najčešće duž istočne obale Jadrana, a ponekad i od Grčke do Venecije i Ankone.

Pomorsko-trgovački zanat prvi je počeo učiti Ambroz još kao sedmogodišnji dječak na očevu brodu (peligu) pod zapovjedništvom Filipa Sepića,⁸⁶ a nastavio se usavršavati na drugom očevu brodu (trabakulu) od 1788. pod zapovjedništvom svojega šurjaka Šimuna Vranjicana. Godine 1793. po očevu nalogu preuzeo je zapovjedništvo na trabakulu te samostalno počeo trgovati vinom i žitom između Dubrovnika, Kotora, Zadra, Senja, Trsta, Venecije i Ankone.⁸⁷ Taj posao još je više razvio nakon što je 1798. uspio svoj trabakul zamijeniti novim brodom, čime je znatno ojačao očevu trgovačku flotu i omogućio joj da s najmanje dva velika broda sudjeluje u velikom izvozu ugarskoga i slavonskoga žita preko Senja i Rijeke u Italiju.⁸⁸

Godine 1803. Ambroz st. u Trogiru je kupio svoj prvi jedrenjak – pelig, s kojim je otpočeo samostalnu trgovačku karijeru neovisno o očevoj floti izvozeći hvarsko vino u Senj te iz Senja žito na Hvar.⁸⁹ Iste se godine zbog širenja poslovanja trajno nastanio u Senju,⁹⁰ a do 1808. svoju je flotu trgovačkih jedrenjaka povećao kupnjom još jednoga peliga i jedne rovinjske bracere. S obzirom na to da se u popisu starogradskih brodova ne spominju brodovi Ambrozova oca, pretpostavlja se da je s braćom Ivanom st. i Nikolom podijelio očeve brodove, čime je stekao najmanje još jedan pelig koji je sproveo u Senj.⁹¹ U gradu je kao zapovjednik jedne manje postrojbe građana održavao red nakon odlaska austrijskih vojnika sve do dolaska francuskih okupacijskih snaga.⁹²

Tijekom francuske uprave nad Senjom Ambroz st. nastavio je poslovati, iako ne bez poteškoća jer su tih godina na Jadranu djelovali gusari koji su mu u konačnici 1813. kraj Vira i Biograda uništili dva broda s teretom.⁹³ Štetu je uspješno 1815. nadoknadio gradnjom novoga trabakula koji ga je služio do 1845. i uzimanjem u najam nekoliko drugih brodova.⁹⁴ Iako se nije bunio protiv francuske uprave javno, poput svojeg šurjaka Šimuna i Jurja u tajnosti je pomagao austrijsku stranu. Tako je po nalogu austrijskog cara i na zamolbu generala Dobrovića u Senju dočekao predstavnike britanskog, španjolskog i napuljskoga kralja te ih po noći svojim brodom prevezao kroz francusku pomorsku blokadu na Mali Lošinj, gdje su se ukrkali na englesku fregatu koja ih je ondje čekala.⁹⁵

Nakon Napoleonova vojnog sloma 1813. i habsburške reokupacije Banske Hrvatske južno od Save, Istre i Dalmacije, Ambroz je s bratom Ivanom st. i šurjakom Šimunom nastavio širiti poslovnu djelatnost, a za vjernost tijekom minulih protunapoleonskih ratova, osobito u akciji spašavanja stranoga poslanstva, on i brat Ivan st. bili su 1. prosinca 1822. nagrađeni titulom austrijskoga, a 24. kolovoza 1827. ugarskoga plemstva, što je rezultiralo najprije germaniziranjem obiteljskoga imena u Von Vragnizan, a zatim njegovim mađariziranjem u Vranyczány.⁹⁶

Iako se Ambroz obogatio trgovinom vinom i žitom, zbog pojave jeftinijega ruskog žita i talijanskog vina na sredozemnom tržištu morao je napustiti dugogodišnji posao.⁹⁷ Čini se da je novu poslovnu priliku uočio u izradi i izvozu hrastovih dužica, nove gospodarske grane, zbog čega je od grofa Karla Oršića kupio veliko i šumovito vlastelinstvo Severin na Kupi s istoimenom rezidencijom po kojoj je njegova grana starogradskih Vragnizana dobila ime.⁹⁸ Osim što je Severin učinio novim gospodarskim središtem svojega poslovnog carstva, svoju je novu rezidenciju, kao vatreni pristaša hrvatskoga narodnog preporoda, pretvorio u važno okupljalište istomišljenika, među kojima su najpoznatiji Janko Drašković, Josip Jelačić i Ivan Mažuranić.

Pogled na Senj, fotografija Ivana Standla iz 1870.

Ambroz se ženio tri puta. S prvom suprugom Franjicom pl. Cvetić imao je sina *Mattietta* (1806–1829). S drugom suprugom Agnezom pl. Špišić imao je kćer *Terezu* (1826–1852). Nakon što je Ambrozova druga supruga Agneza tragično stradala u pljačkaškom prepadu na Severin 1829,⁹⁹ Ambroz se oženio Julijom pl. Tompa von Horsova. U tom braku rodile su se kćeri *Marija* (1832–1833), *Agneza* (1834–1878), *Luisea* (1835–1836), *Johanna* (1837–1918), *Katica* (1838–1852) i *Wilhelmina (Minka)* (1839–1898) te sinovi *Josip (Josef, Peppi)* (1831–1866) i *Emanuel* (1841–1891).

Nakon Ambrozove smrti 1860. sinovima Josipu i Emanuelu ostalo je silno bogatstvo koje je stjecano trgovinom gotovo šest desetljeća. Uz veće količine novca te dionica u različitim tvrtkama, na prvome mjestu njima je ostavio nekoliko brodova te brojne nekretnine i zemljišta. Najveće i najvrjednije među njima svakako je bilo nekadašnje veliko severinsko vlastelinstvo s istoimenim dvorcem.

Osim što se Ambroz brinuo da svojoj djeci osigura dobro uhodan posao i velik imetak, pobrinuo se i da budu visoko obrazovani. Tako se najstariji Ambrozov sin Mattietto školovao najprije u plemićkom konviktu na zagrebačkom Gornjem gradu, a zatim je edukaciju nastavio 1826. na Padovanskom sveučilištu, na kojem je studirao filozofiju. Od 1827. u Pešti je studirao tzv. ugarsko pravo, koje je uspješno okončao 1829. Vrativši se u domovinu, zaposlio se kao pristav na sudu u Zagrebu, no iste je godine preminuo u Severinu nakon kratke i teške bolesti.¹⁰⁰

Za razliku od Mattietta Josip je nakon završene karlovačke gimnazije studirao filozofiju u Zagrebu te od jeseni 1849. pravo u Pragu. Za boravka u tom gradu družio se s prvacima češkoga narodnog pokreta Pavelom Jozefom Šafárikom, Františekom Palackým i drugima, koji su svojim rodoljubljem na njega ostavili snažan dojam. Završivši studij prava stjecanjem doktorata 1856, vratio se u Bansku Hrvatsku gdje je nakon očeve smrti 1860. zajedno s bratom Emanuelom preuzeo upravljanje obiteljskim poslovima i zemljišnim imetkom.

Po uzoru na oca i Josip se istaknuo u političkom i gospodarskom životu Banske Hrvatske, odnosno od 1868. Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (dalje: Trojedna Kraljevina). Bio je veliki sudac Severinskoga kotara Zagrebačke županije (od 1861),¹⁰¹ zastupnik kotara Modruš-potok u Hrvatskom saboru (1861. i 1865–66) i bečkom Carevinskom vijeću (1861), a 1866. imenovan je članom hrvatske regnikolarne deputacije zadužene za pregovaranje s Mađarima o postizanju sporazuma oko uređenja odnosa Hrvatskog i Ugarskog Kraljevstva.¹⁰² Kao saborski zastupnik pripadao je krugu hrvatskih političara koji su smatrali da su hrvatski Srbi zloupotrijebili hrvatsku vjeru u ilirsku ideju za vođenje protuhrvatske politike u Trojednoj Kraljevini, koja se manifestirala u njihovu zahtjevu da se na tlu Trojedne Kraljevine uvede dvostruko državljanstvo: hrvatsko i srpsko.¹⁰³

Godine 1861. objavio je knjižicu *Sveobće izložbe za obrtnost i ratarstvo: opis svjetskih izložbah na temelju Pariške izložbe iz god. 1855*, a 1864. osnovao je Gospodarsku podružnicu u Karlovcu i bio njezin prvi predsjednik.¹⁰⁴ Imao je istaknutu ulogu u postavljanju pruge od Zagreba do Karlovca 1865, a zauzimao se i za nastavak njezine gradnje prema Rijeci.¹⁰⁵ Kraće vrijeme bio je izdavač književnog časopisa *Neven. Zabavni i poučni list*.¹⁰⁶ Kao veliki sudac Severinskoga kotara 1862. oružano je ugušio pobunu dijela seljaka iz okolice Bosiljeva koji su oteli šumu grofu Nugentu.¹⁰⁷

Za razliku od svoje braće, Emanuel nije studirao pravo, već ga je otac nakon završetka karlovačke gimnazije poslao u Njemačku, gdje je najprije studirao ekonomiju u Altenburgu, a zatim poljoprivredne znanosti na sveučilištu Hohenheim kraj Stuttgarta.¹⁰⁸ Nakon smrti brata Josipa naslijedio je severinski dvorac i imanje te svu ostalu obiteljsku imovinu. Nakon što je Emanuel 1890. preminuo bez nasljednika, dvorac Severin s pripadajućim imanjem najprije je stekao zagrebački podžupan Hinko pl. Francisci, a potom je često mijenjao vlasnike koji su većim dijelom rasprodali njegov zemljišni posjed sa šumama.

Ambrozov brat Ivan st. također se nastanio u Senju, odakle je zajedno s bratom vodio trgovinu žitom iz Bačke preko Senja na Hvar ili u Veneciju, te hvarskog vina kroz Senj u unutrašnjost Banske Hrvatske.¹⁰⁹ Ta obiteljska suradnja trajala je sve do 1831, kada se Ambroz nezadovoljan bratovim vođenjem zajedničkog poslovanja odlučio s njim poslovno razići.¹¹⁰ No Ivan st. ubrzo se pomirio s bratom te nastavio poslovati s njim sve do smrti, kada su obiteljski posao s Ivanove strane preuzeli njegovi sinovi *Anton (Toni)* (1825–1893) te *Vincenzo (Vinko)* (1826–1879), rođeni u braku s njemačkom plemkinjom Theresom von Maywald.

Dr. Josip (Peppi) Vranjčany (1831–1866).

Anton (Toni) Vranyczany (1825-1893).

Anton je poslije stjecanja osnovne naobrazbe u Senju školovanje nastavio u Grazu, gdje je studirao pravo. Nakon završetka studija odlučio se za diplomatsku karijeru. Godine 1849. ili 1850. nalazi se u službi provizornoga kancelara pri austrijskom Generalnom konzulatu u Sarajevu,¹¹¹ a zatim vicekancelara (od 1852. ili 1853) i kancelara (od 1859) u Beogradu.¹¹² Tijekom službe u Sarajevu donirao je 1000 forinti za gradnju crkve sv. Ante na Bistriku, a poslije dovršetka gradnje darovao je za crkvu i pozlaćeni križ. Drži se da je pomagao i gradnju drugih crkava po Bosni.¹¹³ Od 1862. služio je pri središnjoj vladi u Beču kao tajnik Kraljevske hrvatsko-slavonske dvorske kancelarije.¹¹⁴ Godine 1867. bio je dodijeljen kao tajnik Carskom ministarstvu za vanjske poslove, a 1868. postaje tajnik Predsjedništva austro-ugarskog kancelara i ministra vanjskih poslova grofa Friedricha Ferdinanda von Beusta.¹¹⁵ U tom svojstvu bio je 1869. članom austro-ugarske delegacije predvođene hrvatsko-ugarskim kraljem i austrijskim carem Franjom Josipom I. na bliskoistočnoj turneji (Konstantinopol, Palestina, Grčka i Egipat), koja je završila na svečanom otvaranju Sueskoga kanala 1869.¹¹⁶ Kao dvorski i ministarski tajnik dobio je 1870. Orden željezne krune III. reda te je promaknut u dvorskog i ministarskog savjetnika. U tom je svojstvu nakon 34-godišnje službe u dobi od 59 godina otišao u mirovinu. Pretežito je živio u štajerskom Grazu, a umro je 1893. u istočnoštajerskim toplicama Klöch bez državne počasti.¹¹⁷

Nisu sačuvani podaci o školovanju mlađega Ivanova sina Vinka. Moguće da je kao i stariji brat studirao pravo u Grazu, a zatim se vratio u Senj, gdje je nastavio voditi obiteljski posao.¹¹⁸ Osim u trgovini, Vinko je također bio aktivan i u hrvatskoj politici te se spominje kao predstavnik grada Senja u Hrvatskom saboru.¹¹⁹ U braku s Luizom von Hoffmann-Wellendorf iz Beča imao je šest kćeri.

Riječko-karlovačka ili barunska grana

Posljednji član Zorzijeva ogranka glavne starogradske grane *Šimun* (1762-1844) ujedno je i utemeljitelj nove grane starogradskih Vranjicana, koja je dobila ime riječko-karlovačka prema svojim glavnim sjedištima u Rijeci i Karlovcu, da bi kasnije nosila ime prema barunskoj tituli koju su njezini članovi stekli 1862. s geslom *Fratrum concordia*.

Poput svojeg šurjaka Ambroza st., i Šimun je svoju poslovnu karijeru počeo kao pomorac i trgovac žitom i vinom duž istočne jadranske obale. Na početku karijere imao je samo jedan brod, nakon čijeg je stradanja od 1788. do 1793. upravljao trabakulom Ambrozova oca Matije.¹²⁰ Potom se 1808. spominje kao vlasnik gajete, a iz Ambrozove autobiografije iščitava se da je bio vlasnik još jednoga broda koji je prodao 1809. neposredno prije bijega u Bansku Hrvatsku zbog straha od francuske osvete.¹²¹

Kao što je već spomenuto, Šimun se nakon ukidanja francuske vlasti na Jadranu preselio 1815. iz Zagreba u Rijeku, gdje je najprije s najstarijim sinom Jurjem, a potom

Povelja Slobodnoga i kraljevskoga grada Rijeke o dodjeli građanstva Šimunu Vranyczanyju 1831.

i s ostalim sinovima, razvio važnu gospodarsku djelatnost isprva temeljenu na izvozu hrvatskog i ugarskog žita iz Bačke preko Senja i Rijeke u Francusku i druge prekomorske krajeve, a nakon pojave jeftinijega ruskog (ukrajinskog) žita i talijanskog vina, bavio se izvozom hrastovih dužica. Nemalu ulogu u stvaranju trgovačkog carstva u trokutu omeđenom Senjom, Rijekom i Karlovcem imao je i izbor bračnih drugova i družica, kojima su njegovi sinovi i kćeri »zahvatili široko područje, na kojemu se razvija njihova gospodarska i uopće javna djelatnost.«¹²²

Nagli poslovni uspjeh te ženidba s uglednim poduzetničko-brodovlasničkim i plemićkim obiteljima potaknuli su ubrzanu društvenu i stalešku afirmaciju riječko-senjske grane obitelji. Najprije je Šimun 1829. primljen u krug austrijskih plemića, zatim je 1831. prihvaćen među riječke patricije, a naposljetku je 1837. uvršten i među hrvatsko-ugarske plemiće.¹²³ Tri godine kasnije kupili su plemićki posjed Rakitje kraj Zagreba u hrvatsko-ugarskom dijelu Habsburške Monarhije, a 1843. od braće Fridrika i Franciska Thierryra vlastelinstvo ili gospoštiju Kastav u austrijskom dijelu Monarhije,¹²⁴ čime je zadovoljio formalne uvjete za pokretanje procedure stjecanja plemićkog naslova vitezova Carstva, koji su 1848. dodijeljeni Šimunovim sinovima.¹²⁵

Poslije očeve smrti 1844. Matteo, Ambroz ml., Nikola i Ivan ml. utemeljitelji su četiri ogranka, na koje se razgranala riječko-karlovačka grana, dok je najstariji brat Juraj umro

u Veneciji bez potomaka.¹²⁶ U vrijeme kada je preminuo, riječko-karlovački Vranyczanyji bili su jedna od najbogatijih riječkih trgovačkih i brodovlasničkih kuća¹²⁷ koja je prvobitnu očevu flotu od tri broda povećala u razdoblju od 1848. do 1852. za čak tri jedrenjaka duge plovidbe,¹²⁸ a do 1901. flota riječko-karlovačke grane proširila se na sveukupno 14 velikih brodova, od čega tri parobroda od kojih je jedan vrlo rano potonuo.¹²⁹ S tom su flotom braća i njihova djeca većinom vodili trgovinu hrastovim dužicama u Italiju i Francusku sve do izbijanja Prvoga svjetskog rata, kada je ta trgovina zamrla.

Ambrozov ogranak

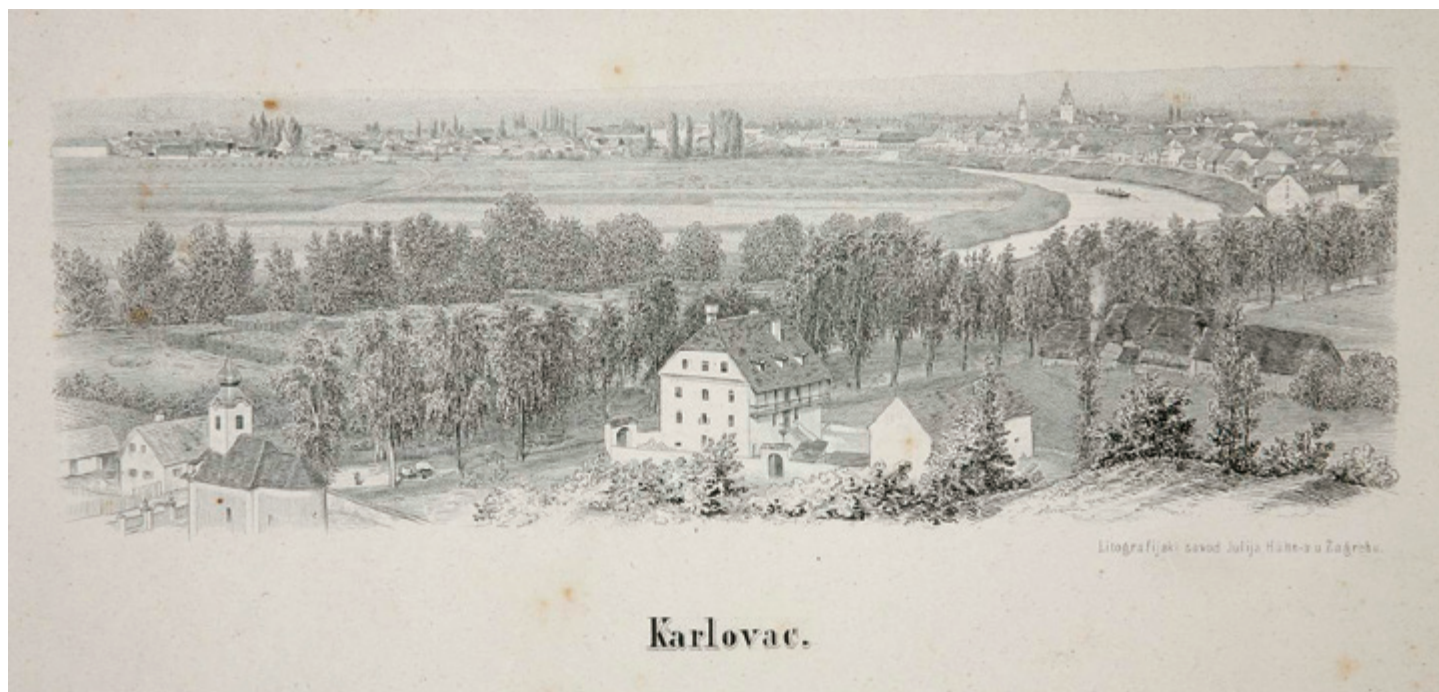
Utemeljitelj prvog ogranka riječko-karlovačke grane bio je *Ambroz ml.* (1801–1870). U gospodarskom i kulturno-političkom životu Banske Hrvatske prisutan je od 1833, kada ga je otac otpravio u Karlovac da zajedno s bratom Nikolom vodi podružnicu obiteljske tvrtke koja se bavila trgovinom drvom na veliko.¹³⁰

Karlovac je u to doba već nekoliko desetljeća bio najživlje trgovačke središte na području današnje Hrvatske. Zahvaljujući povoljnom geografskom položaju na kopnenom putu koji ga je preko sjeverozapadne Hrvatske spajao s Kranjskom i Štajerskom na jednoj i jugozapadnom Ugarskom na drugoj strani te položaju posljednje riječne luke na sustavu plovnih rijeka Dunava, Save i Kupe prema Jadranskom moru, Karlovac se u 18. stoljeću razvio u glavno tranzitno središte i istovarnu luku za raznu robu, pretežito pšenicu, kukuruz, duhan u listu, vunu, vosak, med, drvo i dr., koja je iz Ugarske i Slavonije riječnim brodovima dovožena do Karlovca, a zatim novosagrađenim cestama Karolinom (1728–1732), Jozefinom (1770–1779) Lujzijanom (1803–1811) odvožena preko Gorskoga kotara prema moru i lukama Senju, Bakru i Rijeci.¹³¹ Još 1780. u Karlovcu se pretovarilo 100 000 mjera žita, dok je taj broj u prvoj četvrtini 19. stoljeća, kada se Vranjicani uključuju u tu trgovinu, iznosio čak 3 000 000 mjera žita.¹³²

Da bi brodovi s teretima mogli lakše pristajati, na desnoj obali Kupe izgrađena su nova pristaništa koja su omogućavala izravan pristup kola s konjima do lađe radi lakšeg istovara. Radi skladištenja robe u vrijeme kada je zbog vremenskih neprilika bilo nemoguće probiti se kopnenim putovima do mora, od Karlovca prema Dubovcu podignuta su brojna skladišta, a za popravak i gradnju brodova i jedno brodogradilište.¹³³ Razvoj trgovine uvjetovao je i razvoj drugih gospodarskih grana, od kojih se uz obrt osobito ističe ugostiteljstvo jer se za potrebe smještaja brojnih stranih i domaćih trgovaca podižu brojna svratišta i gostionice. Taj veliki rast bio je praćen i znatnom promjenom izgleda grada koji se u to vrijeme naglo proširio izvan bedema utvrđene jezgre na nekad prazno područje prema Kupi, gdje su bogati karlovački trgovci podigli kuće, skladišta i trgovine, a ugostitelji uz rijeku brojna svratišta i gostionice.

Preko živih trgovačkih veza karlovačko građanstvo bilo je u doticaju sa svim suvremenim društvenim gibanjima pa ne čudi da je vrlo rano prihvatilo ideje hrvatskoga narodnog preporoda te postalo nositeljem niza važnih gospodarskih inicijativa i akcija.

U takvu se Karlovcu našao Ambroz ml. Shvativši da je jedna od glavnih prepreka daljnjem razvoju Karlovca, a i šire hrvatskoga gospodarstva, slaba ili tehnološki zaostala prometna povezanost, pokazao je veliko zanimanje za pitanje poboljšanja prometnih uvjeta u sjevernoj Hrvatskoj i u pogledu željezničkog prometa, i u riječnoj plovidbi. Najprije je 1837. inicirao osnivanje *Društva Zaminaca na rijeci Kupi* sa zadaćom osiguranja radnika i životinja za vuču brodova te poboljšanja tehničkih uvjeta za brodarenje na riječnom toku između Siska i Karlovca, a zatim je 13. prosinca 1843. osnovao dioničko društvo *Savsko-kupsko*

Julije Hühn, **Karlovac, pogled s Dubovca**, 1860.

društvo parobrodjenja (njem. Kulpa-Save Dampfschiffahrts Gesellschaft) radi uspostave redovite prometne linije između Siska i Karlovca.¹³⁴ Društvo je iduće godine kupilo austrijski parobrod *Florisdorf*, preimenovalo ga u *Sloga* te njime od 9. rujna 1844. do potonuća 14. rujna 1845. (zbog udarca u podvodni panj neuređenoga korita Save) za plovidbu održavalo redovite linije između Siska i Zemuna.¹³⁵ Ambroz se podjednako angažirao i na bržoj izgradnji željezničkih pruga te je spadao u širi krug riječkih i karlovačkih gospodarstvenika koji su se 1843. zauzeli za gradnju ugarsko-hrvatske željezničke magistrale od srednjeg Podunavlja do istočne obale Jadrana preko Vukovara, Siska i Karlovca do Rijeke.¹³⁶ Usto je bio prvi predsjednik Trgovačkog (mjeničkog) suda koji je 1841. osnovan u Karlovcu i čija se nadležnost protezala na čitavu Bansku Hrvatsku te Vojnu krajinu.¹³⁷

Kao jedan od najuglednijih karlovačkih stanovnika priključio se ilirskom pokretu te je s istomišljenicima 1. ožujka 1838. osnovao Ilirsko društvo čitanja,¹³⁸ a tijekom 1844. i 1845. u vrijeme kada se iz Karlovca preselio u Zagreb, s bratom Nikolom u Beogradu financira tiskanje političke brošure Narodne stranke *Branislav*, koju je po bosiljevskom vlastelinu i grofu Adamu Nugentu parobrodom *Sloga* tajno prenosio u Bansku Hrvatsku.¹³⁹ Bio je i među prvacima hrvatskoga narodnog pokreta koji su bili dobro povezani s krajiškim časnicima, što je Bečki dvor doživljavao s najvećim nepovjerenjem jer nisu odobravali politiku sjedinjenja Banske Hrvatske i Vojne Krajine.¹⁴⁰

Ambroz ml. Vranyczany-Dobrinović (1801-1870)

Anastas Jovanović, *Ulazak Njegove Ekselencije Gospodina / JOSIPA BARONA JELAČIĆA / Bana kraljevinah Hrvatske, Slavonie, i Dalmacie, &c. &c. u Zagreb 4. lipnja 1848.*

Za revolucije 1848–49. bio je 17. ožujka 1848. izabran za zastupnika Zagrebačkog magistrata sa zadatkom da na čelu delegacije podnese »Zahtijevanja naroda« austrijskom caru i hrvatsko-ugarskom kralju Ferdinandu I. Habsburškom u Beču.¹⁴¹ Zajedno s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim i Ljudevitom Gajem, koje je u međuvremenu pomirio,¹⁴² izabran je u Odbor koji je za odsutnosti bana Josipa Jelačića trebao preuzeti vlast u Banskoj Hrvatskoj. Iste godine bio je kao predstavnik grada Karlovca imenovan za zastupnika u Hrvatskom saboru te je 1848–50. bio predsjednik financijskog odsjeka Banskoga vijeća, protiveći se donošenju oktroiranoga ustava.

Za Bachova apsolutizma bio je predsjednik Matice ilirske (1851–58) i član Carevinskoga vijeća (1851), a nakon obnove ustavnoga stanja s Josipom Jurjem Strossmayerom bio je član pojačanoga Carevinskog vijeća, gdje je branio hrvatsko državno pravo i zauzimao se za sjedinjenje Dalmacije i Vojne krajine s Bansom Hrvatskom.¹⁴³ Godine 1860–61. sudjelovao je u radu Banske konferencije koja je u predstavi vladaru formulirala hrvatske želje i zahtjeve, a 1861. ponovno je kao predstavnik grada Senja bio izabran za zastupnika u Hrvatskome saboru. Kao pobornik što prisnije veze Banske Hrvatske s Bečom, a ne Peštom, on i njegova braća su

Križar bakreni novac u vrijednosti od jednog krajcara, kovan od 1849. u zagrebačkoj kovnici po nalogu bana Josipa Jelačića i na inicijativu Ambroza ml. Vranjčanyja.

1862. stekli nasljedni barunat. Iduće godine Ambroz se povukao iz političkog života darovavši prethodno, zajedno sa svojim bratom Nikolom, 10 000 forinti za osnutak Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

U braku s Terezom pl. Modrušan Ambroz ml. je imao samo kćer *Klotildu* (1838–1912) udanu *contessu* Buratti. Kako Klotilda nije imala potomaka, s njome se ugasila Ambrozova linija barunske grane. Svoju palaču Dverce na Katarinskom trgu sa svim skupocjenim inventarom oporučno je ostavila gradu Zagrebu.

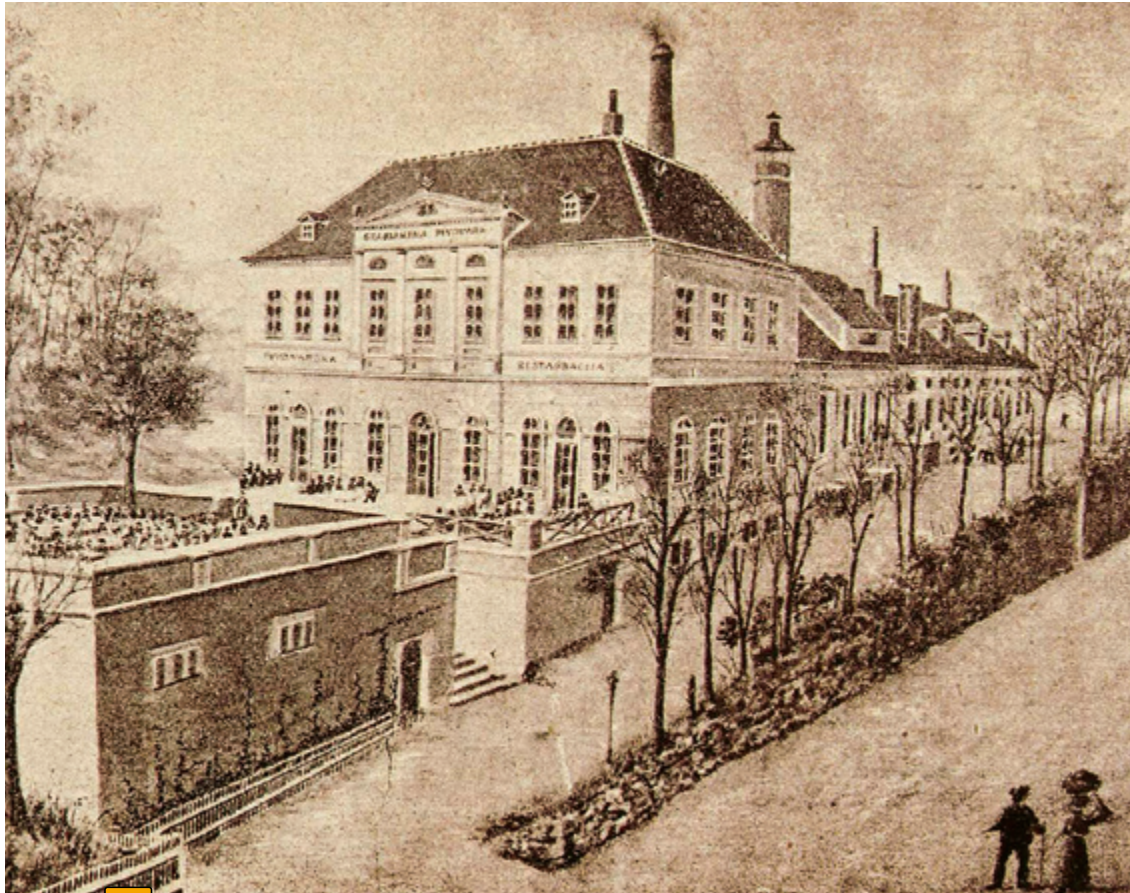
Nikolin ogranak

Utemeljitelj drugog ogranka barunske grane bio je *Nikola* (1804–1876). Djetinjstvo i mladost proveo je u Zagrebu i Rijeci, gdje se školovao u riječkoj gimnaziji. Nakon školovanja uključio se u rad obiteljskoga poduzeća, a 1833. s bratom Ambrozom napustio je Rijeku i odselio se u Karlovac, gdje su se uključili u trgovinu hrastovih dužica. U tom poslu Nikola je ostao sve do smrti, a 1854. u Dubovcu kraj Karlovca utemeljio je danas nadaleko poznatu Karlovačku pivovaru.¹⁴⁴ U zgradi pivovare također je djelovala tvornica peći, koju su Vranjčanyjevi 1874. prodali Petru Dragutinu Turkoviću, Janku Modrušanu i Albertu Heinrichu. Od 1896. cijeli je kompleks u vlasništvu sarajevskoga pivara Aschenbrennera.¹⁴⁵

Iako je Nikola općenito manje sudjelovao u hrvatskom javnom životu od brata Ambroza ml., intenzivno je sudjelovao u društvenom i gospodarskom životu Karlovca, osobito unutar skupine rodoljubno orijentiranih stanovnika grada. Tako je, među ostalim, na njegovu inicijativu u Karlovcu već 1838. otvoreno *Ilirsko društvo čitanja*, koje je nakon varaždinskoga *Varaždina* bila druga ilirska čitaonica u Banskoj Hrvatskoj,¹⁴⁶ a na njezinoj osnivačkoj skupštini Nikola je izabran za jednog od četiri savjetnika toga društva.¹⁴⁷ Iako se utjecaj rodoljuba

Nikola Vranjčany-Dobrinović (1804–1876)

Pivovara na Dubovcu, Karlovac

Karta posjeda Nikole Vranyczany-Dobrinoviča u okolici Karlova

Na proslavi u Oroslavju: Sjede Therese, Olga i Dragan Vranczany-Dobrinović, stoji desno od Olge njezin suprug Ljudevit Vranczany. Lijevo ispred stola stoje djeca Ljudevita i Olge: Milan, Ada i Ivan (Ivy), fotografija iz 1899.

okupljenih oko karlovačke čitaonice nije osjećao izvan karlovačke regije, ona je ipak okupljala znatan broj hrvatskih rodoljuba poput Ivana Mažuranića, Dragutina Kušlana, Ognjeslava Utješinovića Ostrožinskog, Dragojle Jarnević i dr.¹⁴⁸ zahvaljujući čijoj je djelatnosti Karlovac potkraj 1847. bio među prvim gradovima koji je uveo hrvatski jezik u javni život.¹⁴⁹ Te je godine počeo slabiti rad društva jer su se najaktivniji među njima, uključujući i Nikolina brata Ambroza, preselili u Zagreb.

Osim što je bio aktivan u karlovačkom *Ilirskom društvu čitanja*, Nikola je bio i mecena brojnih znanstvenih i kulturnih ustanova, među ostalima Matice hrvatske, Književnog društva sv. Jerolima, Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva, Sveučilišta u Zagrebu, za čije je osnivanje darovao 5 000 forinti, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, za koju je s bratom priložio 10 000 forinti.¹⁵⁰ U slobodno vrijeme zanimao se za filologiju, pravne znanosti i povijest, zbog čega dio istraživača drži da se pod pseudonimom Pravoljub u tri članka u *Danici ilirskoj* među prvima obračunao s velikosrpskim nacionalnim koncepcijama vojvođanskih Srba.¹⁵¹ Usto je »u Karlovcu priređivao *diletanske zabave i večernje predstave* u kojima je i glumio, (...) a velikim iznosima donirao je redovito karlovačku bolnicu i ubožnicu«. ¹⁵²

Nikola je u braku s Anom pl. Modrušan imao mnogobrojno potomstvo, među kojima se posebno ističu *Ljudevit* (1840–1922), *Dragan* (1841–1910) i *Vladimir* (1845–1929). Oni su od oca i strica Ambroza ml. naslijedili dobro uhodan posao proizvodnje i trgovine hrastovih dužica. Njihova je proizvodnja tijekom cijeloga 19. stoljeća neprestano rasla i obitelji donosila

Vladimir Vranyczany-Dobrinović (1845–1929)

velike prihode. Još se 1870-ih opseg otpremnine hrastovih dužica preko Rijeke kretao od 3 do 6 milijuna komada godišnje, da bi se do kraja istog stoljeća taj izvoz povećao na nevjerojatnih 40 milijuna komada godišnje.¹⁵³ Usto su bili poslovno vezani za karlovačko Gospodarsko društvo i Karlovačku štedionicu, u kojoj su također imali znatan vlasnički udio, kao i nekadašnju karlovačku pivovaru, odnosno tvornicu peći i zemljanog posuđa, a povrh svega su u svojim novopodignutim zagrebačkim palačama iznajmljivali elitne stanove. Nema sumnje da su im na ruku u njihovu poslovanju išla i tzv. utjecajna poznanstva u bečkim dvorskim krugovima koja su ostvarili preko oca i strica Ambroza ml. te naposljetku rođaka diplomata Antona iz senjsko-severinske grane, ali i prijateljske i ženidbene veze, koje su ih također povezivale s najvišim krugovima bečkog društva bliskih Dvoru, ali i iz redova same vladajuće dinastije.¹⁵⁴ Među njima svakako je najzanimljivije Ljudevitovo prijateljevanje s austrijskim nadvojvodom Leopoldom Salvatorom Habsburg-Lothringenom, koji je za vojnog službovanja u Zagrebu od rujna 1894. do rujna 1900. boravio u Ljudevitovoj palači na današnjem Strossmayerovu trgu.¹⁵⁵ O bliskosti baruna Vranyczany-Dobrinovića s Bečkim dvorom govori i podatak da se Ljudevitov brat Vladimir oženio dvorskom damom nadvojvotkinje Biance, groficom Olgom Puppi.¹⁵⁶

Najstariji od braće bio je Ljudevit, koji se nakon školovanja u Karlovcu usavršavao na studijskim putovanjima po zapadnoj Europi. Tijekom boravka u različitim europskim zemljama zavolio je književnost i umjetnost, osobito slikarstvo, što je trajno obilježilo njegov život.¹⁵⁷ Iako je Ljudevit poslovno bio vezan za karlovačko Gospodarsko društvo i Karlovačku štedionicu,¹⁵⁸ preselio se u Zagreb, gdje je na Zrinskom trgu prema nacrtu arhitekta Otta Hoffera sagradio neorenesansnu palaču (danas Moderna galerija).¹⁵⁹ Usto je 1885. kupio posjed i dvorac u Gornjem Oroslavju, koji je pretvorio u jednu od najmodernijih plemićkih rezidencija Trojedne Kraljevine, dok je pripadajući posjed organizirao u uzorno gospodarstvo na kojem je proizvodio reprezentativne poljodjelske proizvode i cvijeće.¹⁶⁰ Na svojem zagorskom posjedu Ljudevit je s obitelji boravio svake godine od ranog proljeća do kasne jeseni.¹⁶¹

Osim što je bio vrlo uspješan gospodarstvenik, Ljudevit se također u obiteljskom duhu istaknuo kao veliki rodoljub i ljubitelj umjetnosti, tako da ne čudi da su njegove rezidencije u Zagrebu i Oroslavju vrlo brzo postale okupljališta onodobne hrvatske umjetničke elite, ali i hrvatske opozicije za represivnoga režima bana Karolya Khuen-Hédervárya, koja je pod zaštitom barunova doma mogla slobodno raspravljati o političkoj borbi za samostalnost Trojedne Kraljevine. Ljudevit je materijalno pomagao slikare Vlahu Bukovca, Marka Murata, Mirka Račkog i brojne druge umjetnike. Novčano je pomagao gradnju nove zgrade Narodnoga kazališta te osnivanje Društva hrvatskih umjetnika (1898) i Strossmayerove galerije (1884).¹⁶² Također je bio jedan od prvih fotoamatera u Hrvatskoj, a svoje fotografije prvi je put javno prikazao na Gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1865.¹⁶³

Nažalost, tijekom Prvoga svjetskog rata propao je posao s izvozom hrastovih dužica u Francusku, s kojom se Austro-Ugarska našla u ratu, potom je zbog vojnog i političkog sloma Austro-Ugarske izgubio velike količine novca uloženog u tzv. ratne dionice¹⁶⁴ da bi ga naposljetku u novoosnovanoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca nepovoljna konverzija austrougarske krune u novu državnu valutu dinar (u omjeru 4 : 1) te agrarna reforma (1919), kada mu je zbog javno deklariranoga hrvatskog rodoljublja od imanja Oroslavje oduzeto više zemlje od propisanog, financijski gotovo potpuno upropastile.¹⁶⁵ Stoga ne čudi da je zbog novonastalih i nepovoljnih gospodarsko-političkih okolnosti bio prisiljen 1921. svoju palaču na Zrinjevcu i dvorac u Oroslavju prodati zagrebačkom industrijalcu Milanu Prpiću.¹⁶⁶

Ljudevit se oženio svojom sestričnom Olgom Vranyczany-Dobrinović iz Ivanova ogranka riječko-karlovačke grane, s kojom je imao kćer *Adu* (1890–1955) i sinove *Milana* (1888–1968) i *Ivana* (1892–1919). Milan je osnovno i srednje školovanje stekao u Zagrebu, gdje je na Pravnom fakultetu doktorirao na temelju rigorozu 1911.¹⁶⁷ Milan je u braku s Varaždinkom Paulom pl. Schönholz imao samo kćer *Olgu* (1917–2010), majku slikarice *Marije* Muljević (r. 1948) i kiparice *Renate* Vranyczany-Azinović (r. 1950).

Uz Ljudevita se društveno-političkom djelatnošću podjednako istaknuo njegov brat Dragan. Iako se njegova glavna rezidencija nalazila u Karlovcu, on je bio prvi od Nikolinih sinova koji je 1877. počeo graditi palaču u Zagrebu na Zrinskom trgu (danas Arheološki muzej).¹⁶⁸ Za razliku od braće, Dragan je kao svoju ljetnu rezidenciju za odmor odabrao žakanjski dvorac Jurovo, u čijem je perivoju Vlaho Bukovac naslikao zajednički portret Dragana i njegove supruge Ivke.¹⁶⁹ On se oženio svojom rođakinjom Ivkom Jakopović iz senjsko-severinske grane, unukom Ambroza st., koja je u *Obzoru* 1891. objavila feljton *Prilike u gradu Karlovcu*. Nakon njezine prerane smrti Dragan se oženio Therese Komotschar. Poput svojeg oca Nikole, strica Ambroza ml. te rođaka Josipa iz senjsko-severinske grane, Dragan je također pripadao karlovačkom krugu hrvatskih rodoljuba i nositelja ideje hrvatskoga narodnog preporoda u tome gradu. Razumljivo je da su se upravo u njegovoj palači u Karlovcu na inicijativu karlovačke podružnice Gospodarskog društva u kolovozu 1880. održale izložba raznovrsnog žita, a u listopadu iste godine izložba povrća i raznovrsnog žitnog sjemenja.¹⁷⁰ Usto bio je članom *Društva za poljepšavanje Karlovca*, kojem je 1895. darovao svoj vrt na cesti za Rijeku, a s braćom je pomagao *Društvo za potporu učenika Velike realne gimnazije u Rakovcu* te *Gospojinsko društvo sv. Vjekoslava za potporu siromašne djece pučkih škola u Karlovcu*, na čijem je čelu kao predsjednica stajala njegova druga supruga Therese.¹⁷¹

Treći brat Vladimir školovao se u Karlovcu, Zagrebu, Ljubljani i Križevcima, a od 1873. do 1875. bio je načelnik u Ribniku.¹⁷² Također se dva puta ženio. Prva supruga bila je Paula pl. Kiepack von Haselburg s kojom je od 1878. živio na posjedu Laduču, gdje je 1881. započeo graditi vilu prema nacrtu arhitekta Otta von Hofera.¹⁷³ Zahvaljujući uzornom gospodarskom vođenju ladučkog veleposjeda Vladimir i Paula novčano su pomagali svoje seljake s vlastelinstva, a posebnu skrb vodili su o udovicama i djeci seljaka koji su 1903. poginuli u nemirima prilikom spaljivanja mađarske zastave u Zaprešiću.¹⁷⁴ Pomogao je i javnu kuhinju za siromašne u Zagrebu pod nazivom *Društvo čovječnosti* te stipendijsko društvo *Hrvatski ljudi u Istri*,¹⁷⁵ a bio je i novčani podupiratelj brojnih kulturno-prosvjetnih društava, kao i njegova supruga Paula, koja je bila počasna predsjednica i podupirateljica ženskoga pjevačkog društva

Palača Ljudevita Vranyczanyja u vrijeme kad je u njoj bio Hrvatski seljački dom – Dolazak Stjepana Radića i drugova u Zagreb 9. srpnja 1928. Crtež Otta Antoninija u časopisu *Svijet*.

Obavijest o pogibiji Nikole Vraniczany-Dobrinovića, Ilustrovani list, 1916.

Kolo.¹⁷⁶ Iako je Laduč Vladimiru bio stalno mjesto boravka, 1888. dao je sagraditi raskošnu gradsku palaču na uglu Berislavićeve i Gajeve ulice prema nacrtu istog arhitekta.¹⁷⁷

Vladimir i Paula imali su kćeri *Anku* (1880–1891), *Klotildu (Tilda)* (1881–1947) i *Paulu* (1884–?) ud. za Roberta Balabana te sina *Nikolu* (1892–1916). Nikola se školovao u Kalksburgu i na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Leipzigu. Nakon što je Paula preminula dok je radala Nikolu, Vladimir se drugi put oženio, i to groficom Olgom Pupi, nekadašnjom dvorskom damom nadvojvotkinje Bianche de Borbón y Borbón-Parma (supruga nadvojvode Ljudevita Salvatora), s kojom nije imao djece pa se ova linija riječko-karlovačke grane ugasila pogibijom Nikole kao časničkoga kadeta u zvanju narednika Hrvatske domobranske konjičke pukovnije u Prvome svjetskom ratu.

Matteov ogranak

Utemeljitelj trećeg ogranka barunske grane bio je Matteo, poduzetnik i brodovlasnik u Rijeci.¹⁷⁸ Školovanje je počeo još za izbjegličkih dana u Zagrebu, a nakon što je došao u Rijeku, uključio se s ocem Šimunom i bratom Jurjem i Ivanom ml. u trgovinu vinom i žitom, a kasnije hrastovim dužicama. Bio je u braku s Kristinom Lupis (Luppis), kćeri obiteljskoga poslovnog partnera i jednog od najbogatijih riječkih brodovlasnika podrijetlom s Pelješca.¹⁷⁹ U tom braku imao je više kćeri i sinova, no samo su *Carolina* (1836–1886), *Filomena* (1840–1884) i *Giorgio ml.* (1838–1926) doživjeli srednju, odnosno podmaklu dob.

Najvažniji predstavnik Matteova ogranka riječko-karlovačke ili barunske grane je njegov sin Giorgio ml., koji je

Matteo Vraniczany, supruga Kristina i kćeri Filomena i Carolina

temeljno školovanje stekao u riječkoj gimnaziji, a zatim se priključio ocu u vođenju obiteljske trgovine i upravljanju flotom. Iako je potjecao iz obitelji dokazanih hrvatskih rodoljuba, Giorgio ml. nije nakon propasti Austro-Ugarske napustio Rijeku, već je ostao živjeti u njoj sve do smrti 1926.¹⁸⁰ U obiteljskoj povijesti upamćen je kao autor najcjelovitije povijesti obitelji po naslovom *Zur Geschichte der Familie Vranyczany* (Trieste, 1912), koju je napisao na temelju brojnih i danas dijelom nedostupnih ili izgubljenih dokumenata, donesenih u prijepisu.

Ivanov ogranak

Začetnik četvrtog i jedinoga živućeg ogranka barunske grane je Ivan ml. (Ivan Antun, Zanetto), jednako poštovan u hrvatskoj javnosti kao i njegova braća.¹⁸¹ Poput njih, Ivan ml. je također poslije školovanja na riječkoj gimnaziji s ocem i braćom razvio široku poslovnu djelatnost, tako da je potkraj života spadao u uži krug najbogatijih riječkih stanovnika. Isprva je živio u Rijeci, a zatim ga je otac uputio u Senj da skrbi o interesima obiteljske tvrtke. S vremenom se u Senju uzdigao među najbogatije i najuglednije pripadnike, što mu je omogućilo da bude članom gradskog vijeća. U Senju je živio do 1860, a potom se seli u Rijeku gdje je također obavljao dužnost gradsko vijećnika, na kojoj ostaje sve do smrti 1865. Uz standardno bavljenje obiteljskim poslom izvoza hrastovih dužica, Ivan ml. se još bavio i prijevozom ruskih poljoprivrednih i drugih proizvoda iz Odese na Krimu u talijanske i francuske luke. Uz vlasničke udjele u obiteljskoj floti te dionice u desetak tvrtki i banaka,¹⁸² u Senju je posjedovao čak pet kuća, a u Rijeci jednu, koju je pod nepoznatim okolnostima stekao nakon 1860. od Ambroza st. Sve svoje bogatstvo ostavio je djeci, a veće je iznose namijenio u dobrotvorne svrhe. Među ostalim, senjskoj je katedrali ostavio 200 austrijskih forinti za nabavu srebrnih svijećnjaka za oltar Presvetog Raspeća, a toliko je donirao i Uboškom domu i gradskoj bolnici u Senju.¹⁸³

U braku s Marijom Marković i Annom Schwarze imao je šest kćeri i šest sinova. Najstariji sin bio je *Simon II.* (1850–1923). On je jedini ostao živjeti u Rijeci, gdje se 1877. poslovno udružio sa štićenikom svojega oca, trgovcem Antom Polićem, s kojim je stvorio najjaču riječku trgovačku tvrtku 1880-ih.¹⁸⁴ No kasnije je cijeli svoj imetak u suradnji s Antom Polićem špekulativnim poslovanjem uništio.¹⁸⁵ Prije financijske propasti bavio se društvenom djelatnošću te je 1873. u Rijeci utemeljio prvo Dobrovoljno vatrogasno društvo, kojemu je od 1875. do 1879. bio zapovjednik, a 1874. bio je jedan od utemeljitelja Hrvatske čitaonice u Starom Gradu.¹⁸⁶ Njegov sin *Simon III.* (1874–1932) bio je doktor prava, prvi potpredsjednik i direktor Pomorske uprave u Rijeci, a kao pravnik djelovao je i u Zagrebu. U Zagrebu je živio i radio kao *nadčinovnik* Prve hrvatske štedionice i njegov brat *Miroslav* (1876–1924). *Lothar* (1881–1915) je u nepoznatim okolnostima poginuo kao potporučnik na istočnom bojištu u Galiciji tijekom Prvoga svjetskog rata. *Margarita* (1878–1969) se odselila u Švedsku, a *Irène (Renée)* (1879–1958.) u Njemačku gdje se bavila kiparstvom, dok se *Zora* (1885–1966) nakon udaje za austrougarskoga časnika preselila u Austriju.

Za razliku od Simona II, njegova braća *Janko* (1858–1933), *Ernest* (1854–1918) i *Viktor* (1860–1887)¹⁸⁷ napustila su Rijeku te se naposljetku skrasila u Hrvatskom zagorju. Godine 1887. Viktor je kao novo obiteljsko sjedište kupio dvorac Gornja Bedekovčina, njegov brat Janko iste godine kupio je dvorac Sveti Križ Začretje te kurije Šenjugovo i Puhakovec kraj Zaboka, dok je brat Ernest 1892. kupio dvorac Mirkovec.¹⁸⁸ Kupovinom posjeda kurija Šenjugovo i Puhakovec Janko je znatno proširio veleposjed Sveti Križ Začretje, što mu je omogućilo da na njemu razvije značajnu tržišnu poljoprivrednu djelatnost uzgajajući rasne konje za bečku elitu te povrće kojim

Braća Ernest, Janko i Viktor Vranyczany-Dobrinović s rođacima i prijateljima iz obitelji Kulmer, Halper, Sladović i Fleischer. Fotografija oko 1885.

je opskrbljivao zagrebačke tržnice.¹⁸⁹ Komercijalnom poljoprivrednom djelatnošću bavila su se, među ostalim, i njegova braća na svojim veleposjedima.

Poput Ljudevita iz Nikolina ogranka barunske grane, slom Austro-Ugarske (1918), nepovoljna konverzija austrougarske krune u novu valutu dinar (1918) te agrarna reforma u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (dalje Kraljevina SHS) (1919) znatno su osiromašili braću Janka, Ernesta i Viktora i njihove nasljednike, što ih je u konačnici primoralo na prodaju nekretnina. Janko je 1926. prodao Puhakovec, a Ernestove kći i supruga prodale su 1939. godine Mirkovec. Sveti Križ Začretje s kurijom Šenjugovo 1939. Jankova udovica Fanny pl. Sladović prodala je ondašnjoj Savskoj banovni,¹⁹⁰ Zatim se preselila u Zagreb, gdje je u Vlaškoj ulici kupila četverokatnu zgradu sa stanovima za najam. Od najamne rente živjela je sve do završetka Drugoga svjetskog rata 1945, kada su nove komunističke vlasti nacionalizirale veći dio njezine imovine.¹⁹¹

Simonova linija Ivanova ogranka ugasila se s njegovim sinom *Jankom* (1909–1950) u Engleskoj. Linija Simonova brata Ernesta ugasila se s kćerima Elisabethom i Giselom, koje su se nakon prodaje Mirkovca 1939. preselile u Zagreb, gdje su i umrle. Tako je čitavu riječko-karlovačku, odnosno barunsku granu nastavio tek Victorov sin *Ambroz* (1886–1940)¹⁹², rođen u braku s barunicom Zdenkom Hellenbach de Paczolay, odnosno njegova djeca *Janko* (1920–2015) i *Anne-Marie (Nini)* (1922–2007).

Dvorac i posjed Gornju Bedekovčinu naslijedio je Viktorov sin Ambroz te ga uredno vodio do agrarne reforme 1919, kada su mu nove vlasti oduzele više zemlje od propisanog zbog javnog izražavanja simpatija prema propaloj Austro-Ugarskoj.¹⁹³ Gubitak većeg dijela imanja Ambroz je isprva nadoknadio eksploatacijom gline s preostaloga dijela svojega imanja i njezinom prodajom prvoj hrvatskoj tvornici glinenih i šamotnih proizvoda *Zagorka*, koja se s vremenom

Janko Vranyczany-Dobrinović i dr. Franjo Tuđman, Zagreb, 1991.

Janko Vranyczany-Dobrinović s generalnim tajnikom NATO-a Javierom Solanom, Bruxelles, 1998.

razvila u najveće zagorsko industrijsko poduzeće. Na nagovor ženina brata barona Franza Schmidt von Zabierowa uložio je dodatni novac u vađenje gline i izgradnju željezničke pruge od kopališta do kolodvora, no teško ga je pogodila velika svjetska gospodarska kriza (1929–1933), zbog čega je bio prisiljen prodati obiteljsko imanje i dvorac Gornju Bedekovčinu i preseliti se u stričev dvorac Sveti Križ Začretje.

Poput svojih slavnih predaka, Ambrozov sin Janko također se istaknuo u političkom životu moderne Hrvatske kao zagovornik njezine neovisnosti početkom 1990-ih, a zatim sustavnim radom na uključenju Hrvatske u Europsku uniju i NATO.¹⁹⁴

Odrastao je na očevu imanju u Gornjoj Bedekovčini, a nakon očeva poslovnog sloma za velike gospodarske krize (1929–1933) živio je u dvorcu Sveti Križ Začretje i kod kuma Ivana Draškovića Trakošćanskog. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata kao pripadnik oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske (NDH) služio je, među ostalim, u kabinetu generala Ante Vokića, tako da je nakon vojnog sloma NDH u svibnju 1945. morao napustiti domovinu te preko Italije otići u izbjeglištvo. Naposljedku se skrasio u Bruxellesu, gdje se bavio poduzetništvom do prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj 1990, kada se stavio u službu novoizabrane demokratske vlasti u Hrvatskoj.

Bio je prvi ministar turizma Republike Hrvatske (1990–1991), izvanredni i opunomoćeni veleposlanik – šef Stalne misije Republike Hrvatske pri Europskoj Zajednici (Europskoj Uniji) u Bruxellesu (1992–2000), izvanredni i opunomoćeni veleposlanik Republike Hrvatske u Kraljevini Belgiji i Velikom Vojvodstvu Luxemburga (1992–1997) te savjetnik predsjednika Republike Hrvatske za euroatlantske integracije (1992–2000), s koje se povlači na vlastiti zahtjev.¹⁹⁵ Posljednji muški potomak baruna Vranyczany-Dobrinovića Jankov je sin *Marco* (r. 1960).

Zaključak

Barunska obitelj Vranjicani-Dobrinović i plemićka obitelj Vranjicani svoje podrijetlo vuku od starogradskih Vranjicani iz grčko-dalmatinske loze staroga bosanskog roda Dobrinović. Početkom 19. stoljeća obje su obitelji sudjelovale u protufrancuskom ustanku u Dalmaciji 1809, a nakon njegova sloma morale su ostaviti svu imovinu te prebjeći u Bansku Hrvatsku.

Iako se već krajem 18. stoljeća sa svojih nekoliko brodova počinju baviti trgovinom dalmatinskim vinom i žitom duž luka na obje obale Jadrana, pravi poslovni uspon obje grane starogradskih Vranjicani počeo je neposredno nakon vojnog sloma Napoleona i njegove vladavine u hrvatskim zemljama 1814. Iskoristivši najprije pogodne uvjete za izvoz žita iz Ugarske i Hrvatske na tek izgrađenoj Lujzinskoj cesti, a potom i trgovine drvenom građom, osobito hrastovim dužicama radi izrade bačava za potrebe francuskog i njemačkog vinogradarstva, Šimun i njegovi sinovi te rođaci Ambroz i Ivan ml. organizirali su jedno od najjačih trgovačkih poduzeća na prostoru zapadne Hrvatske, u trokutu između Senja, Rijeke i Karlovca, što im je omogućilo izgradnju značajne flote sastavljene od manjih i većih jedrenjaka duge plovidbe te naposljetku parobroda, kupovinu velikog broja nekadašnjih vlastelinstava na riječkom, karlovačkom i zagorskom području te stjecanje i izgradnju znatnog broja nekretnina u Senju, Rijeci, Karlovcu, Zagrebu i u Hrvatskom zagorju.

Poslovni uspjeh obitelji najprije je okrunjen stjecanjem austrijskoga i hrvatsko-ugarskog plemstva, što im je omogućilo društveni uspon od nižih dalmatinskih plemića do elitnih krugova hrvatsko-ugarskog i austrijskoga vladajućeg staleža. Svoje daljnje ambicije za napredovanjem unutar plemićkoga vladajućeg sloja Habsburške Monarhije i potom Austro-Ugarske nastavili su u sljedećim generacijama školovanjem na prestižnim austrijskim, njemačkim i ugarskim sveučilištima, gdje su stekli brojna poznanstva među budućom političkom i gospodarskom elitom Austro-Ugarske. Uz stjecanje plemićkog statusa i školovanja, važnu ulogu u društvenom afirmiranju obje grane starogradskih Vranjicani u najvišim krugovima Austro-Ugarske svakako je imala i njihova ženidbena politika koja ih je povezala ne samo s brojnim austrijskim, talijanskim i hrvatsko-ugarskim plemićkim i velikaškim krugovima, već i s dvorskim krugovima iz neposrednog okružja vladajuće dinastije Habsburg.

Iako se u hrvatskoj historiografiji članovi obiju grana starogradskih Vranjicani, odnosno članovi obitelji Vranjicani i Vranjicani-Dobrinović, zbog njihove uloge u razvoju trgovine na području Banske Hrvatske i zatim Trojedne Kraljevine najčešće prikazuju kao pripadnici novoga građansko-poduzetničkog društvenog sloja, čiji nagli uspon počinje tijekom prve polovine 19. stoljeća, oni su, neovisno o svojoj gospodarsko-financijskoj snazi tijekom stoljeća oduvijek bili pripadnici plemstva, i to najprije bosanskog, a zatim mletačkog, da bi zahvaljujući dosljednoj i u teškim trenucima dokazanoj politici odanosti dinastiji Habsburg tijekom njezinih sukoba s Napoleonom bili najprije nagrađeni primanjem u krug austrijskog i ugarsko-hrvatskoga plemstva, a riječko-karlovačka grana 1862. čak i ulaskom u najviši aristokratski stalež najprije Habsburške Monarhije, a nakon 1866. Austro-Ugarske Monarhije.

Svoju pripadnost duhovnom, intelektualnom i gospodarskom krugu srednjoeuropske aristokracije isprva su pokazivali kupnjom severinskog i kastavskog vlastelinstva, a potom u idućoj generaciji školovanjem na elitnim fakultetima te gradnjom velebnih palača u Zagrebu prema nacrtima bečkih carskih arhitekata i kupnjom nekadašnjih vlastelinstava u Hrvatskom zagorju sa središtima u dvorcima Oroslavje, Gornja Bedekovčina, Laduč, Mirkovec i Sveti Križ Začretje.

Posjedi obitelji Vranyczany-Dobrinović u Hrvatskoj

Iako nema sumnje da su ta velika ulaganja bila jednim dijelom motivirana samopromocijom društvenog ugleda i bogatstva, s druge strane svi su novi obiteljski posjedi i građevine bili gospodarski isplativi. Tako je obiteljska stambeno-trgovačka zgrada na Zrinskom trgu u Karlovcu u prizemlju imala poslovne prostore, u novopodignutim zagrebačkim palačama sagrađeni su i luksuzni stanovi za najam, dok su severinsko, kastavsko i nekadašnja zagorska vlastelinstva pretvoreni u uzorne gospodarske jedinice. Usto se ne smije zaboraviti ni izgradnja obiteljske trgovačke flote, koja je u obiteljskom vlasništvu ili suvlasništvu početkom 20. stoljeća brojila čak 13 brodova, od čega nekoliko jedrenjaka duge plovidbe i dva parobroda.

S Prvim svjetskim ratom počelo je i urušavanje dugo izgrađivanoga trgovačko-gospodarskog carstva baruna Vranyczany-Dobrinović. Zbog dominacije jedrenjaka umjesto parobroda, flota postaje nerentabilna. Ulaskom Francuske, a 1915. godine i Italije u rat protiv

Habsburške Monarhije, propada im posao s izvozom hrastovih dužica, koji je niz godina bio okosnica gospodarske obiteljske aktivnosti. S propašću Austro-Ugarske gube veliki kapital uložen u tzv. ratne dionice, kao i nepoštenom konverzijom austrougarske krune u dinar nove države Kraljevine SHS. Vrhunac gospodarskog urušavanja njihova poslovno-trgovačkog carstva nastupio je s agrarnom reformom 1919. godine, kada su im vlasti Kraljevine SHS zbog javnog izražavanja simpatija prema propaljoj Austro-Ugarskoj oduzele više zemlje od propisanoga.

Među prvima je stradao Matteov ogranak u Rijeci, koji se zbog zastarjelosti flote, a ponajviše pomorske blokade Jadrana nakon izbijanja Prvoga svjetskog rata našao izravno pogođen. Zatim je pred nepravednim provođenjem agrarne reforme pokleknuo Ljudevit iz Nikolina ogranka Vranyczany-Dobrinović, koji je početkom 1920-ih bio prisiljen prodati svoju palaču u Zagrebu i preostale dijelove oroslavskog veleposjeda s dvorcem. Potom je zbog posljedica velike gospodarske krize (1929–33) propao Ambroz iz Ivanova ogranka barunske grane, a posljednji udarac gospodarskoj aktivnosti obitelji Vranyczany-Dobrinović dale su nove jugoslavenske komunističke vlasti, koje su neposredno poslije Drugoga svjetskog rata provele nacionalizaciju preostalih obiteljskih nekretnina i posjeda u rukama nasljednika obitelji.

Poslije Drugoga svjetskog rata dio obitelji nastavio je živjeti u Zagrebu, dok su Anne-Marie i njezin brat Janko morali napustiti Hrvatsku i otići u izbjeglištvo, koje je trajalo sve do sloma komunizma početkom 1990-ih, kada se Janko stavio u službu novim hrvatskim demokratskim vlastima te se značajno angažirao u diplomatskim naporima za uspostavu neovisne Republike Hrvatske te njezino uključanje u euroatlantske integracije, čime je još jedanput potvrdio obiteljski nacionalni osjećaj.

Taj se osjećaj nije samo manifestirao kroz prohrvatsko političko djelovanje pojedinih članova obitelji počevši od Ambroza st. preko njegovih nećaka Ambroza ml. i Nikole do Janka, već i u značajnom društveno-socijalnom angažmanu. Taj se angažman s jedne strane očitovao kroz znatno sudjelovanje članova obitelji u hrvatskom narodnom preporodu, a samim time u izgradnji temelja na kojima je sazidana suvremena hrvatska nacija i država, s druge u aktivnom financiranju utemeljenja brojnih nacionalnih znanstvenih i kulturnih ustanova i potpomaganju mladih i neafirmiranih hrvatskih umjetnika, a s treće strane u novčanom potpomaganju brojnih karitativnih ustanova ili čak izravnim angažmanom u karitativnom radu.

Stoga ne čudi da je ova poduzetnička i visoko obrazovana obitelj u hrvatskom kolektivnom sjećanju ostala upamćena kao jedna od najvažnijih hrvatskih aristokratskih obitelji, čija je sudbina tijekom posljednja dva stoljeća bila neraskidivo povezana sa sudbinom Hrvatske.

¹ IVAN BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg 1899, 52.

² GIORGIO VRANYZANY VON DOBRINOVIĆ, *Zur Geschichte der Familie Vranyczany*, Trieste 1912, k. Stammtafel.

³ ANDRE JUTRONIĆ, *Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*, u: *Zbornik za narodni život i običaje*, 34, Zagreb, 1950, 106, 140, 157, 184, 211.

⁴ IVAN BOJNIČIĆ, (bilj. 1), RUDOLF HORVAT, Dr. Josip pl. Vranicani. Prigodom stogodišnjice rođenja toga rodoljuba hrvatskoga, u: *Obzor*, 72 (1931) 59, 2–3; 72 (1931) 74, 2–3.

⁵ FRANZ MIKLOŠIĆ, *Monumenta Serbica Spectantia Historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Beč, 1858.

⁶ EUSEBIUS FERMENDŽIN, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Zagreb, 1892.

⁷ GIORGIO VRANYZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2).

⁸ GIORGIO VRANYZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2).

⁹ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje ArHAZU), Vrsalovićeve zbirke (Gradivo o Braču), *Codex D*, JEROLIM DE BUFFALIS, *Privileggi di Nobilita della Famiglia Wagnizan*, *Privilegi de Nobili*, Trogir oko 1785; MIRKO VRSALOVIĆ, *Podrijetlo dalmatinskih Vranicana*, u: *Obzor*, 72 (1931) 74, 2–3.

¹⁰ ArHAZU, Vrsalovićeve zbirke (Gradivo o Braču), *Codex D*, JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 9); MIRKO VRSALOVIĆ, (bilj. 9).

- ¹¹ Rukopis u vlasništvu obitelji Vranyczany-Dobrinović.
- ¹² HR-HDA-685, Vlastelinstvo Laduč; HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović.
- ¹³ U kutiji 14 je glavna građa koju je prikupio Milan Vranyczany, dok se u kutijama 15 i 16 nalaze dopune spisa iz kutije 14, HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović.
- ¹⁴ Ambroz st. u svojem dvorcu Severinu 1859, Ivan (Giovanni) u Trstu 1864, Giorgio ml. u Rijeci 1912, HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović, kutija 1. Spisi Vladka Vranyczanya; MARINA BAGARIĆ, Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dobrinović, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 37 (2013), 145.
- ¹⁵ ĐURO DEŽELIĆ, Rod Dobrinovića-Vranjičana, u: *Dragoljub, hrvatski kalendar za prestupnu godinu 1872*, Zagreb, 1872, 64–70; ANTE POLIĆ, Ivan Antun barun Vranyczany-Dobrinović, Sušak, 1878; IVAN BOJNIČIĆ, (bilj. 1), 203; RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 2–3; MIRKO VRSALOVIĆ, (bilj. 9); AGNEZA SZABO, Velikaški rod Vranicani-Dobrinović, u: *Matica, časopis Hrvatske matice iseljenika*, 11 (1995), 2–5; AGNEZA SZABO, Barun Vranyczany-Dobrinović i vlastelinstvo Laduč, u: *Zaprešićki godišnjak 1997*, Zaprešić, 1998, 86–90.
- ¹⁶ PETER FARNELL-WATSON, Fratrum Concordia. The story of the Vranyczany-Dobrinović Family in Croatia, Richmond – London 2013. (rukopis).
- ¹⁷ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2).
- ¹⁸ ĐURO DEŽELIĆ, (bilj. 15), 65; MIRKO VRSALOVIĆ, (bilj. 9).
- ¹⁹ Danas se rod definira kao skupina krvnih srodnika čiji se pripadnici smatraju potomcima jednoga zajedničkog pretka, odnosno kao oblik obiteljske strukture koji se temelji na stvarnom ili izmišljenom podrijetlu od zajedničkog pretka čiji članovi posjeduju neku imovinu i žive u zajedničkom domaćinstvu, ili kao oblik proširene obitelji koja sadrži više generacija podijeljenih u više pobočnih ograna. DAMIR KARBIĆ, Hrvatski plemićki rod i običajno pravo. Pokušaj analize, u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 16 (1999), 73; Rod, u: *Hrvatska enciklopedija*, 9, Zagreb, 2007, 388.
- ²⁰ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 9–11; PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 10–11.
- ²¹ JEROLIM DE BUFFALIS, Documenti e notizie storiche sulla nob. famiglia Vraginizan, Trogir 1782, 34; GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 11.
- ²² RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 2.
- ²³ JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 33; GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2); PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 13–14.
- ²⁴ VJEKOSLAV KLAJČIĆ, Povijest Hrvata, 2, Zagreb, 1980², 287–289; MIHAJLO J. DINIĆ, Kosovska bitka, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, 5, Zagreb, 1962, 335–337; NEVEN BUDAK, Ivan od Paližne, prior vranski, vitez sv. Ivana, u: *Historijski zbornik*, 42 (1989) 1, 57–70; HRVOJE GRAČANIN, Ivan Paližna u povijesnim vrelima i historiografiji, u: *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 4 (2011), 237–267.
- ²⁵ Prijepis isprave objavljen je u GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 12.
- ²⁶ GREGOR ČREMOŠNIK, Prodaja bosanskog Primorja Dubrovniku god. 1399. i kralj Ostoja, u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, 40 (1928) 2, 119–20.
- ²⁷ FRANZ MIKLOŠIĆ, (bilj. 5), 231–233; EUSEBIUS FERMENDŽIN, (bilj. 6), 59.
- ²⁸ FRANZ MIKLOŠIĆ, (bilj. 5), 233–235; EUSEBIUS FERMENDŽIN, (bilj. 6), 60; GREGOR ČREMOŠNIK (bilj. 27), 121.
- ²⁹ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 13–15; RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 2–3.
- ³⁰ Područje Stona nalazilo se još od 8. stoljeća u sastavu Zahumske Kneževine, odnosno Huma. Tim područjem vladala je od početka 14. stoljeća velikaška obitelj Branivojević koja je 1326. zaratila sa srpskim kraljem Stefanom Dečanskim, Dubrovačkom Republikom te bosanskim banom Stjepanom II. Kotromanićem. U tom ratu Branivojevići su bili poraženi te pobijeni, a njihova oblast razdijeljena. Iako je Ston kao ratni plijen pripao Dubrovniku, oni su 1333. za dobivanje prava vlasništva nad Stonom i Pelješcem morali isplatiti srpskoga kralja Dušana, a bosanskome se vladaru obvezati na plaćanje godišnjega danka u visini od 500 perpera. DESANKA KOVAČEVIĆ, Pad bosanske države prema dubrovačkim izvorima, u: *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, 14 (1963), 216; MAK DIZDAR, Povelja o prodaji Bosanskog primorja, u: *Stari bosanski tekstovi*, Sarajevo, 1969, 378; KREŠIMIR REGAN, Bosanska kraljica Katarina. Pola stoljeća Bosne (1425–1478), Zagreb, 2010, 52.
- ³¹ PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 15–16.
- ³² KREŠIMIR REGAN, (bilj. 30), 70–76.
- ³³ Iako ovu tezu za sada nije moguće potvrditi, ipak joj nekoliko činjenica govori u prilog. U prvom redu ova se priča pojavila dosta kasno, što je već spomenuto. Drugo, izmišljanje priča o velikaškom podrijetlu i eventualnoj obiteljskoj povezanosti s vladajućom bosanskom kraljevskom dinastijom Kotromanića bila je tijekom 18. stoljeća uobičajena pojava među uglednim katoličkim pripadnicima bosanskohercegovačkih iseljenika iz redova sitnog plemstva, građanstva i svećenstva u raznim europskim državama, o čemu nam ponajbolje svjedoče ilirski grbovnici. Ilirski grbovnici su skupni naziv za 16 vremenski različitih prijepisa Korjenić-Neorić grbovnika, nastalog 1595. po naruđbi istoimene plemićke obitelji radi potrebe dokazivanja drevnoga plemićkog podrijetla obitelji Korjenić iz Huma, čiji su se pojedini ogranci nakon osmanskog zaposjedanja Huma odnosno Hercegovine iselili na područje Dalmatinske zagore u okolici Muća te u grad Trogir. U vrijeme kada su habsburške i mletačke postrojbe imale značajne vojne uspjehe u borbi protiv Osmanskog Carstva tijekom Velikog (Bečkog) rata za oslobođenje (1683–99) i u novom ratu protiv Osmanlija 1718. godine, među uglednim katoličkim pripadnicima bosanskohercegovačkih iseljenika iz redova nižeg plemstva, građanstva i svećenstva u Hrvatskoj, Ugarskoj, Austriji i u raznim drugim europskim državama probudila se nada da je došlo vrijeme oslobođenja Bosne. Iz želje za zauzimanjem što bolje startne pozicije u Bosni nakon njezina oslobođenja, inicirali su izrađivanje prijepisa Korjenić-Neorić grbovnika (tzv. ilirski grbovnici) ne bi li pomoću njih habsburškim vlastima dokazali svoje drevno bosansko i plemićko podrijetlo te na osnovi njega tražili imenovanja na vodeće položaje u oslobođenoj Bosni. Iako se plan izjalovio, ilirski grbovnici i dalje su njihovim naručiteljima služili za dokazivanje plemićkog statusa. EMIR O. FILIPOVIĆ, Grbovnik Virgila Solisa i ilirska heraldika, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 41 (2009), 187–199; DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Fojnički grbovnik, ilirska heraldika i bosansko srednjovjekovlje, u: *Bosna Franciscana*, 12 (2004) 21, 191–193; EMIR O. FILIPOVIĆ, MEDO PUCIĆ, FRANJO RAČKI, IVAN BOJNIČIĆ i VATROSLAV JAGIĆ, Kraći prilozima južnoslavenskoj heraldici (1880), u: *Bosna Franciscana*, 18 (2010) 32, 42–46; ANDREJA DRAGOJEVIĆ, Konzervatorsko-restauratorski radovi na rodoslovlju obitelji Ohmučević, u: *Portal*, (2010) 1, 109–116; Ilirski grbovnici, u: *Hrvatska enciklopedija Bosne i Hercegovine*, 2, Mostar, 2015, 562–563; STJEPAN ČOSIĆ, Ideologija rodoslovlja. Korjenić-Neorićev grbovnik iz 1595, Dubrovnik, 2015.
- ³⁴ Privilegije potomaka plemića Dobrinovića, *Jutarnji list*, 15. 11. 6. 1926.
- ³⁵ RADOSLAV LOPAŠIĆ, Bihać i bihačka krajina. Zagreb, 1943², 278.
- ³⁶ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2); PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 15.
- ³⁷ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2); PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 15.
- ³⁸ JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 33.
- ³⁹ JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 33, 73, 77, 88.
- ⁴⁰ HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović, kutija 14; JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 25–26, 73; GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 71–72; MIRKO VRSALOVIĆ, (bilj. 9), 2.
- ⁴¹ Na temelju nepoznatog izvora Peter Farnell-Watson drži da se Emanuel u Split doselio tek 1454. godine, a da je za splitskog plemića bio primljen dvije godine kasnije. PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 17.

- ⁴² »Njegov sin Emanuel ili Manojlo dobio je od splitskog gradskog vijeća 1454. naslov patricija pod imenom Vranjican.« IVO TRŽOK, Karlovački Vranjicani, u: *Svjetlo*, 3 (1967) 2, 9.
- ⁴³ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 72–72.
- ⁴⁴ HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović, kutija 14; JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 25–26, 88; GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 3), 74–75; MIRKO VRSALLOVIĆ, (bilj. 9), 2.
- ⁴⁵ Prema Mirko Vrsaloviću, Petar je umro 1559. u Splitu. MIRKO VRSALLOVIĆ, (bilj. 9), 2.
- ⁴⁶ JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 33; JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 9), 156.
- ⁴⁷ MIRKO VRSALLOVIĆ, (bilj. 9), 2.
- ⁴⁸ PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 20.
- ⁴⁹ Na otoku Braču Vranjicani se u župnim knjigama prvi put spominju 1584. JEROLIM DE BUFFALIS, (bilj. 21), 34–41; MIRKO VRSALLOVIĆ, (bilj. 9), 2; ANDRE JUTRONIĆ, (bilj. 3), 140, 184.
- ⁵⁰ U knjizi se Malo Selo pogrešno naziva Novo Selo. PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 21.
- ⁵¹ PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 21.
- ⁵² Treća koalicija je protunapoleonski vojni savez koji su 1805. sastavile Velika Britanija, Rusija, Austrija, Kraljevstvo Obiju Sicilija i Švedska. Taj savez Napoleon je slomio u bitkama kraj Ulma i Austerlitz.
- ⁵³ Britanska blokada pomorskog prometa na Jadranu, ali i prema čitavoj Europi bio je odgovor Velike Britanije na Napoleonovo uvođenje kontinentalne blokade 1806. godine, odnosno na Napoleonovu zabranu svim državama pod njegovim nadzorom da kupuju britansku robu. Tom blokadom Napoleon je želio gospodarski upropastiti Veliku Britaniju. *Kontinentalna blokada, Hrvatska enciklopedija*, 6, Zagreb, 2004, 113. O francuskoj vlasti na Jadranu i u hrvatskim zemljama vidi opširnije GRGA NOVAK, Pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom (1797–1814), u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 269, Zagreb, 1940, 1–110.
- ⁵⁴ GRGA NOVAK, (bilj. 53), 73–75; VICKO KAPITANOVIĆ, *Fra Andrija Dorotić. Politički spisi*, Split – Makarska, 1995, 14.
- ⁵⁵ KAŽIMIR LJUBIĆ, Progonstvo fra Andrije Dorotića, u: *Narodni koledar*, Zadar 1870, 8, 91–101; MILAN GLIBOTA, Slivno u težnjama za priključenje Dalmacije Sjevernoj Hrvatskoj nakon pada Mletačke Republike 1797, u: *Slivno*, 25 (2010) 1, 14–17.
- ⁵⁶ GRGA NOVAK, (bilj. 53), 72–73; VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 15–16.
- ⁵⁷ GRGA NOVAK, (bilj. 53), 72–73; VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 76–78; VLADIMIR BRNARDIĆ, PETAR KNEŽEVIĆ, *Hrvatski biografski leksikon*, 7, Zagreb, 2009, 435.
- ⁵⁸ VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 16.
- ⁵⁹ FRANJO ZENKO, natuknica Dorotić, Andrija (Stjepan), u: *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Zagreb, 1993, 525–527.
- ⁶⁰ VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 17–18.
- ⁶¹ Uloga Vranjicana u protufrancuskom ustanku detaljno je opisana u pismima Andrije Dorotića upućenima Bečkom dvoru. O kontaktu Andrije Dorotića i Vranjicana ponajbolje svjedoče Andrijina pisma austrijskom caru iz 1810. u kojima opisuje ulogu Vranjicana u protufrancuskom ustanku. GRGA NOVAK, (bilj. 53), 70; VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 105–107. O njihovoj ulozi u hvarskom ustanku vidi još: VLADIMIR HALPER SIGETSKI, Što su Vranyczany Habsburgovcem učinili, Zagreb, 1903, 1–2.
- ⁶² Uhićene vođe pobune su: Vinko Robignoli, Franjo Remetić, Mate Poljak, Ivan Gutta (zvan Mago), Marko Vučemilović (zvan Barzilo), Stjepan Botteri, Josip Budalić i Andrija Bartolović. GRGA NOVAK, (bilj. 53), 78.
- ⁶³ GRGA NOVAK, (bilj. 53), 78.
- ⁶⁴ Komisija je na smrt osudila 25 vođa pobune, od čega 17 u odsutnosti. Drugi su bili osuđeni na višegodišnje kazne zatvora i djelomičan gubitak imovine, a na tom suđenju za pobunu je bio osuđen i grad Skradin, koji je kaznu rušenja do temelja zamijenio novčanom globom od 100 000 franaka, što je grad u tri dana skupio i platio. GRGA NOVAK, (bilj. 53), 78.
- ⁶⁵ AMBROZ st. VRANYCZANY, Pripovijest o svojoj obitelji (rukopis), Severin, 1859, 20, 1. HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović, kutija 1, 1–2.
- ⁶⁶ Prema popisu brodova otoka Hvara i Visa 1808. po lukama, Šimun Vranjican posjedovao je tek jednu gajetu. MATEO BRATANIĆ, Brodarstvo otoka Hvara i Visa za francuske uprave, u: *Dalmacija za francuske uprave (1806–1813)/La Dalmatie sous l'administration française (1806–1813)*, Split, 2011, 383.
- ⁶⁷ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 20–21.
- ⁶⁸ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 20–21.
- ⁶⁹ ĐURO DEŽELIĆ, (bilj. 15), 67.
- ⁷⁰ »(...) Potaknut jedinstvenom dobrotom i blagošću kojom se Vaše Veličanstvo udostojilo dobrostivo zajamčiti mi da će primiti i pomoći moje domoroce koji su se istaknuli u prilog Vaše vojske u Dalmaciji, usudujem se preporučiti gospodina kapetana Juru Vranjicana, koji je na moj nagovor pokazao nesumnjive znakove svoje privrženosti preuzvišenoj Austrijskoj Kući u zauzimanju otoka Hvara. On je mladić potpunog povjerenja, spreman posvetiti se i ubuduće slavi Vašeg Veličanstva. Dolazi pred Vaše noge da bi Vam podastro molbu i zatražio potrebnu pomoć. Ja sam ga već uvjerio u vašu vladarsku naklonost koju je zaslužio. Odano, zbog toga, molim Vaše Veličanstvo da ga uslišite u njegovu traženju koje je izraženo u njegovoj molbi, koju Vam je popratio preuzvišeni gospodin zapovjednik Hiller. S poštivanjem ljubim ruke Vašem Veličanstvu i nazivam se podaničkom odanošću Vašeg presvetog Veličanstva ponizni, odani i dužni sluga. Zagreb, 27. ožujka 1810. Fra Andrija Dorotić«. *Allgemeines Verwaltungsarchiv Wien, Polizeihofstelle*, 623 ex 1810; 625 ex 1810, u: VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 106–107.
- ⁷¹ »(...) Poznajući otac Andrija Dorotić da su oni imali mnogo rodbine i vrlo velik utjecaj na to stanovništvo, pisao je rečenom Juri Vranjicanu prijateljsko pismo, da bi na dolasku austrijskih četa uvjerio narod da se zauzme za zajedničku stvar s istim četama. Bio je dovoljan taj jednostavni prijateljski poticaj da Vranjican i sin mu odmah okupe i stave pod oružje dvije tisuće bojovnika, provide im oružje i osiguraju većini potrebnu hranu za nekoliko dana, a to sve na svoj trošak. Jure Vranjican je određen za kapetana vojskovođu unovačenih ustanika. Krenuo je da zauzme grad Hvar, izvršio prepad na tvrđavu i zauzeo je. Francuzi su potom naumili iz Makarske i Dubrovnika s vojskom preoteti Hvar, s lađama na vesla pošao je protiv neprijatelja i prisilio ga tri puta na uzmak tako da nije mogao ostvariti namjeravano iskrcavanje iz brodova. Postavši na taj način dvojica Vranjicana gospodari otoka, Šimun je otputovao u Split gdje je kopnenim i pomorskim putem stigla austrijska vojska: pozvao je njezine zapovjednike da pošalju vojničku posadu i tako je taj otok izručen austrijskoj vojsci bez ikakvog prolijevanja krvi. Jedan austrijski časnik preuzeo je kasnije svo naoružanje i jedan top koji su pripadali i bili vlasništvo spomenute obitelji Vranjican, prenijevši sve na carsku kraljevsku galiju. Nakon što je sklopljen mir (Požunski mir 1809, op. a.), otac Dorotić je ponovno pisao g. Juri Vranjicanu da nagovori stanovništvo da se prepusti odlukama dvaju careva i da pošalje svojim kućama ustaničku vojsku. To je odmah izvršeno. Kad je otok ponovno pao pod francusku vlast, Vranjicani su pobjegli u austrijske zemlje nakon čega im je dojavljeno da je francuska vlast proglasila protiv njih smrtnu kaznu konfiscirala im dio njihove imovine. Bilo bi pravedno i prikladno da Njegovo Veličanstvo odlikuje dvojicu Vranjicana, oca i sina, zlatnom medaljom svakoga i da udijeli mirovinu od 400 fiorina ocu i 300 sinu za njihovo uzdržavanje i kao uzdarje za iskazane usluge i privrženost uzvišenoj Austrijskoj Kući. Zasjala bi u tome velika darežljivost i neiskvarena pravednost austrijskog samovladara, narod bi sačuvalao sklonost i težnju prema austrijskoj vlasti, a zlobnici i neprijatelji austrijske dinastije ostali bi postidjeni. Zagreb, 16. svibnja 1810. O. Andrija Dorotić.« *Allgemeines Verwaltungsarchiv Wien, Polizeihofstelle*, 623 ex 1810; 625 ex 1810, u: VICKO KAPITANOVIĆ, (bilj. 54), 105–107.
- ⁷² ĐURO DEŽELIĆ, (bilj. 15), 68; AGNEZA SZABO, (bilj. 15), 164.
- ⁷³ Godine 1806. rimsko-njemački car Franjo II. ukinuo je Sveto Rimsko Carstvo Njemačke Narodnosti, a umjesto njega je uspostavio Austrijsko Carstvo, kojim je vladao kao Franjo I. Austrijsko Carstvo postojalo je sve do 1867, kada je uspostavljena Austro-Ugarska Monarhija.
- ⁷⁴ U literaturi se često navodi da se tvrtka Vranyczanyjevih zvala *Fratrum Concordia*. Iz oporuke Ivana Antuna Vranyczanja

- se jasno vidi da je ime tvrtke bilo *Trgovačka kuća Šimun Vranyczany (Casa di Comercio Simone Vranyczany)*. HR-DARI-494, Kotarski sud Rijeka, objavljene i neobjavljene oporuke 1823–1871, oporuka br. 790.
- ⁷⁵ FERDO HAUPTMANN, Rijeka od rimske Tarsatike do Hrvatsko-ugarske nagodbe, Zagreb, 1951, 80–99; MIROSLAVA DESPOT, Privreda Hrvatske XVII–XIX stoljeća, Zagreb, 1957, 18–19, 26–28 i 37–38.
- ⁷⁶ RUDOLF BIČANIĆ, Važnost Rijeke u ekonomskom životu Hrvatske, u: *Rijeka* (zbornik), Rijeka, 1953, 153–163.
- ⁷⁷ BRANKO NADILO – KREŠIMIR REGAN, Začeci hrvatske industrijske baštine, u: *Gravevinar*, 67 (2015) 4, 397–398.
- ⁷⁸ BRANKO NADILO – KREŠIMIR REGAN, (bilj. 77), 394.
- ⁷⁹ NEVIO ŠETIĆ, L'Istrie et Rijeka sous l'administration française et le blocus anglais de la côte adriatique, u: *Hrvati i ilirske pokrajine (1809–1813)* (zbornik radova), Zagreb, 2010, 283–302.
- ⁸⁰ RUDOLF BIČANIĆ, (bilj. 76), 169.
- ⁸¹ Iako je Lujzinska cesta dobila ime po Napoleonovoj supruzi Mariji Lujzi, njezina gradnja počela je 1803. na poticaj zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca jer postojeće ceste od Karlovca do Rijeke, odnosno Senja (Karolina i Jozefina) više nisu odgovarale gospodarskim i prometnim zahtjevima. Vodila je od Rijeke preko Čavla do Kamenjaka, a njezino projektiranje i gradnju nadzirao je vojni časnik, graditelj i inženjer Filip Vukasović. RUDOLF BIČANIĆ, (bilj. 76), 394.
- ⁸² HR-DARI-494, Kotarski sud Rijeka, objavljene i neobjavljene oporuke 1823–1871, oporuka br. 790; ĐURO DEŽELIĆ, (bilj. 15), 67–68; IGOR KARAMAN, Ekonomske prilike u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda, *Kolo*, (1966) 8 – 9 – 10, 182–183, 190; JAROSLAV ŠIDAK, Hrvatski narodni preporod/Ilirski pokret, Zagreb, 1990, 71; AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1995), 2.
- ⁸³ IGOR KARAMAN, (bilj. 82), 192; VASILJE KRESTIĆ, Stanje saobraćaja u Hrvatskoj u vreme ilirskog pokreta, u: *Kolo*, (1966) 8 – 9 – 10, 196–197.
- ⁸⁴ AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1995), 2.
- ⁸⁵ RADOJICA F. BARBALIĆ, Brodarstvo Rijeke prije i nakon Austro-ugarske nagodbe, u: *Anali Jadranskog instituta*, 2 (1958), 381–396; IGOR KARAMAN, Ekonomske i socijalne prilike u gradu Karlovcu u doba razvitka građansko-kapitalističkih odnosa, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova), Karlovac, 1979, 164–165.
- ⁸⁶ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65); MATEO BRATANIĆ, (bilj. 66), 376; PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16).
- ⁸⁷ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 3.
- ⁸⁸ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 14–16.
- ⁸⁹ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 17.
- ⁹⁰ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65); JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 82), 71.
- ⁹¹ MATEO BRATANIĆ, (bilj. 66), 383–384.
- ⁹² AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 18.
- ⁹³ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 21.
- ⁹⁴ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 21–22.
- ⁹⁵ V. HALPER SIGETSKI, Što su Vranyczany Habsburgovcem učinili, 2.
- ⁹⁶ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 22; GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 39; RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 2–3.
- ⁹⁷ MIRA KOLAR, Senjska trgovačko-obrtnička komora 1875–1924, II. dio (1891–1907), u: *Senjski zbornik*, 29 (2002), 175.
- ⁹⁸ RADOSLAV LOPAŠIĆ, Oko Kupe i Korane, Zagreb, 1895, 249–257; GJURO SZABO, Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920, 175; IVA PERČIĆ-ČOLOGOVIĆ, Fortifikacijski i sakralni spomenici, u: *Gorski kotar*, Delnice 1981, 781; KREŠIMIR REGAN, Plemićki gradovi, kašteli i tvrđave obitelji Zrinski, u: *Povijest obitelji Zrinski, u povodu 340. obljetnice smrti Nikole Zrinskog* (zbornik radova), Zagreb, 2007, 137–188.
- ⁹⁹ Napad na njegov severinski dvorac i tragediju u kojoj mu je stradala druga supruga Ambroz je detaljno opisao u autobiografiji. Drugi, hajdučki napad na Severin detaljno je praćen u *Agramer Zeitungu* u brojevima od 3, 4, 11, 12, 21. i 24. 11. te ponovno 6. 12. 1853; AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 23–25.
- ¹⁰⁰ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 27.
- ¹⁰¹ VASILJE KRESTIĆ, Seljački nemiri u Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih godina XIX vijeka, u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 5 (1963), 393–394, 412–414.
- ¹⁰² RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 3.
- ¹⁰³ »Josip Vranyczany je tvrdio da Srbi svojim imenom vode agresivnu politiku, dok su Hrvati u defanzivi. Srbi su naime, kaže on, najprije prisvojili za srpstvo pravoslavnu vjeru, zatim štokavsko narječje i priznaju hrvatsvo samo u Primorju, a ne žele hrvatsko ime ni u Zagrebu.« MIRJANA GROSS – AGNEZA SZABO, Prema hrvatskome građanskom društvu, Zagreb, 1992, 267.
- ¹⁰⁴ STANKO DVORŽAK, Književnost Karlovca i Karlovcana od njenih početaka do pojave »Svjetla«, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova), Karlovac, 1979, 334.
- ¹⁰⁵ HR-HDA-782, Obitelj Vranyczany-Dobrinović, kutija 1.
- ¹⁰⁶ RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 3.
- ¹⁰⁷ VASILJE KRESTIĆ, (bilj. 101), 412–413.
- ¹⁰⁸ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 27; GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 41.
- ¹⁰⁹ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 22.
- ¹¹⁰ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 26–27.
- ¹¹¹ Provizorni kancelar bio bi u današnjem kontekstu diplomacije savjetnik koji nije karijerni diplomat (prijevod i tumačenje Tomislav Krušić).
- ¹¹² Vicedancelar bio bi u današnjem kontekstu diplomacije ministar savjetnik. Danas austrijska diplomacija ovo zvanje naziva *Gesandter* (prijevod i tumačenje Tomislav Krušić).
- ¹¹³ FRANJO M. BLAŽEVIĆ, Crkva sv. Ante Padovanskog, Sarajevo (nakladom odbora za gradnju crkve), 1917, 7; autor se poziva na izvor EUSEBIUS FERMENDŽIN, (bilj. 6), 314 (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium XXIII) Zagrabiae, 1892. ANDRIJA ZIRDUM, Pisma bosanskih franjevaca 1850–1870, Plehan, 1996, 30, 74–76.
- ¹¹⁴ »Kraljevska hrvatsko-slavonska dvorska kancelarija nastala je 1861. iz dotadašnjega privremenog Hrvatskoga dvorskog dikasterija (osnovana 1860). Prvi kancelar bio je Ivan Mažuranić, a u njezin djelokrug potpadali su politička uprava, sudstvo i poslovi bogoštovlja i nastave. Nakon sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868), Kraljevska hrvatsko-slavonska dvorska kancelarija prestala je djelovati (31. siječnja 1869)«. Dvorska kancelarija, u: *Hrvatska enciklopedija*, 3, Zagreb, 2001, 324.
- ¹¹⁵ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 42.
- ¹¹⁶ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 42.
- ¹¹⁷ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 42.
- ¹¹⁸ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 42.
- ¹¹⁹ AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1995), 3.
- ¹²⁰ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 2–3.
- ¹²¹ AMBROZ st. VRANYCZANY, (bilj. 65), 20–21.
- ¹²² Tako se Matija oženio Kristinom Lupi. Franjica se udala za sisačkoga trgovca Mihaela Čaića te nakon njegove smrti nastavila upravljati njegovom otpremničkom tvrtkom u Sisku, dok su se Ambroz ml. i Nikola oženili sestrama Terezom i Anom iz imućne hrvatske plemićke obitelji Modrušan te se priključili braći i rođacima u poslovanju. Agneza se udala za Antuna Heskyu, senjskog kućevlasnika i poštara, dok se Jerolima udala za viteza Mattea Salvini von Meeresburga, koji je okončao karijeru kao kontraadmiral. IGOR KARAMAN, (bilj. 85), 165; STJEPAN VEKARIĆ, Naši jedrenjaci, Split, 1997, 81; IRVIN LUKEŽIĆ, Riječki izumitelj torpeda Ivan Blaž (Giovanni Baggio) LUPPIS de RAMMER, I. međunarodna konferencija u povodu 150. obljetnice tvornice torpeda u Rijeci i očuvanja riječke industrijske baštine, Rijeka, 2003, 49–56.
- ¹²³ GIORGIO VRANYCZANY VON DOBRINOVIĆ, (bilj. 2), 39; RUDOLF HORVAT, (bilj. 4), 2–3.
- ¹²⁴ Zahvaljujući susretljivosti Šimuna, u Kastvu je Mijat Sabljar prepisao Tomičićev prijepis Zakona grada *Castua* od

letta 1400, koji je poslije objavio F. Rački. IVAN JURKOVIĆ, *Vranjczany*, u: *Istarska enciklopedija*, Zagreb, 2005, 889.

¹²⁵ IVAN BOJNIČIĆ, (bilj. 1), 52.

¹²⁶ U starosti se Juraj povukao u Veneciju, gdje je održavao prijateljske veze s najuglednijim mletačkim trgovačkim i plemićkim obiteljima. PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 40.

¹²⁷ RADOJICA F. BARBALIĆ, Regeneracija brodarstva Rijeke s obzirom na propadanje brodova na jedra duge plovidbe, u: *Jadranski zbornik*, 4 (1959–1960), 186; RADOJICA F. BARBALIĆ, Udio pomoraca Istre, Rijeke i Hrvatskog primorja u Narodnom preporodu, u: *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri* (zbornik), Zagreb, 1969, 443–455; STJEPAN VEKARIĆ, (bilj. 122), 81.

¹²⁸ Nava *Tonka* (1840, 424 t nosivosti) i *Baccarcich* (1852, 650 t nosivosti) u suvlasništvu s Josipom Bakarčićem, brik *Simone* (1851, 314 t nosivosti), bark *Josich* (1848, 497 t nosivosti), trabakul *Beneficenza* (1852, 62 t nosivosti) te trabakuli *S. Giovanni Battista* (1825, 106 t nosivosti) i pelig *Girasole* (1825, 29 t nosivosti). STJEPAN VEKARIĆ, Naši jedrenjaci za dugu plovidbu kroz stoljeća, u: *Pomorski zbornik*, 1, Zagreb, 1962, 157.

¹²⁹ To su bili barkovi *Barone Kellner* (1857, 380 t nosivosti), *Barone Vranjczany* (1865, 620 t nosivosti), *Anna M.* (1867, 388 t nosivosti) i *Irene* (1874. graden, 532 t nosivosti) te parobrodi *Liburno* (1873, 252 t nosivosti), koji su sagradili Vranjczany u suradnji s dijelom riječkih industrijalaca i brodovlasnika okupljeni u društvo *Stabilimento tecnico*, zatim *Unione* (1877, 245 t nosivosti) te naposljetku *Indeficenter* (1901, 285 t nosivosti). RADOJICA F. BARBALIĆ, (bilj. 85), 387–388; STJEPAN VEKARIĆ, (bilj. 122), 159; HR-HDA-782, Obitelj Vranjczany-Dobrinović, kutija 1.

¹³⁰ Osim eksploatacije šuma na području Gorskoga kotara i Slavonije, Ambroz Vranjczany zakupljivao je hrastove šume i u Bosni za potrebe svoje i bratove drvne manufakture. ĐURO DEŽELIĆ, (bilj. 15), 67; IVO BANAC, O pseudonimu »Pravoljub«, u: *Historijski zbornik*, 35 (1982) 1, 183–191.

¹³¹ KATICA MIHOLOVIĆ, Značenje Karlovca kao snažnog središta trgovine, obrta i prometa u 18. stoljeću, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova), Karlovac, 1979, 105–107.

¹³² IGOR KARAMAN, (bilj. 85), 192; VASILJE KRESTIĆ, (bilj. 83), 196–197.

¹³³ KATICA MIHOLOVIĆ, (bilj. 131), 107.

¹³⁴ JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 82), 117.

¹³⁵ Parobrod *Sloga* bio je austrijski riječni parobrod imenom *Florisdorf*. Nakon što je 1844. kupljen u Beču, pod zapovjedništvom kapetana Đure Bana nakon dva tjedna doplovio je Dunavom i Savom preko Bratislave, Budimpešte, Vukovara, Zemuna i Slavenskog Broda do Siska, gdje je 9. rujna 1944. upriličena svečanost promjene njemačkog imena *Florisdorf* u hrvatsko *Sloga*. MIROSLAV MATOVINA, »Sloga« – prvenac, *Vjesnik*, 25, 13. 3. 1965, dodatak, 4–5; DAMIR AGIČIĆ, »Sloga«, prvi hrvatski parobrod, u: *Hrvatski zemljopis*, 4 (1997) 28, 56–57; IVAN JELIĆ – JOSIP ŠČRBAŠIĆ, »Sloga« – prvi hrvatski parobrod, Vinkovci 2003.

¹³⁶ Poticaj za planiranje pruge od Vukovara do Rijeke preko Karlovca bila je željeznička politika Bečkog dvora, koja je tradicionalnu hrvatsku i ugarsku trgovinu željeza s riječke i senjske luke usmjeriti na Trst (iako je Ambroz ml. još 1848. upozoravao na taj problem) što je do gradnje riječke pruge i uspjela. Posljedica takve politike bilo je gospodarsko nazadovanje Karlovca. IGOR KARAMAN, (bilj. 85), 167.

¹³⁷ IGOR KARAMAN, (bilj. 85), 192.

¹³⁸ Među osnivačima Ilirske čitaonice bili su Dragutin Klobučarić, Ivan Mažuranić, Antun Vakanović, Šandor Musulin, Antun Akurti i Dragutin Kušlan. JAROSLAV ŠIDAK, Značenje Karlovca u preporodnom pokretu, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova), Karlovac, 1979, 150; IVO TRŽOK, Ilirci i Ilirska čitaonica u Karlovcu, *Karlovački tjednik*, 13, 30. 12. 1965, 15; IGOR KARAMAN, (bilj. 85), 165; IVO TRŽOK, Od Ilirskog čitanja društva do Gradske biblioteke Ivan Goran Kovačić, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova), Karlovac, 1979, 356; JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 82), 127. i 151.

¹³⁹ JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 138), 150.

¹⁴⁰ MIRKO VALENTIĆ, Djelovanje Tajnih odbora u Vojnoj krajini 1860-ih godina, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova), Karlovac, 1979, 177; IVAN BOJNIČIĆ (bilj. 1).

¹⁴¹ »Zahtijevanja naroda« popis je zahtjeva usvojenih na Velikoj narodnoj skupštini u Zagrebu 25. 3. 1848, oblikovanih pod utjecajem ideja hrvatskog narodnog preporoda. Zahtijevanja naroda, u: *Hrvatska enciklopedija*, 11, Zagreb, 2009, 667.

¹⁴² JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 82), 149.

¹⁴³ MIRJANA GROSS – AGNEZA SZABO, (bilj. 103), 123 – 124, 577.

¹⁴⁴ Karlovačka pivovara d.d., u: *Hrvatska enciklopedija*, 5, Zagreb, 2003, 533; Povijest Karlovačke pivovare (<http://www.heineken.hr/povijest-h-34>, 6. 1. 2016.)

¹⁴⁵ –, Izvješće Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu za godinu 1876, Zagreb, 1878, str. 90; L. M., Umjetničko-obrtnička izložba u Zagrebu, *Vienac*, 1879, str. 831; RADOSLAV LOPAŠIĆ, Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice, Zagreb, 1879, 99; RUDOLF STROHAL, Karlovac opisan i orisan, Karlovac, 1906, 282–285, 360–362; MARIJA VRBETIĆ – AGNEZA SZABO, Karlovac na razmeđu stoljeća, Zagreb, 1989, 34.

¹⁴⁶ JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 138), 150.

¹⁴⁷ IVAN TRŽOK, (bilj. 138), 357; MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 145.

¹⁴⁸ JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 138), 150.

¹⁴⁹ JAROSLAV ŠIDAK, (bilj. 138), 152.

¹⁵⁰ AGNEZA SZABO, Velikaški rod Vranjczany Dobrinović i Bedekovčina u drugoj polovici 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća, u: *Bedekovčina stara i plemenita* (zbornik radova), Bedekovčina 1997, 169.

¹⁵¹ IVAN MAŽURANIĆ, Sabrana djela, 3, Proza (prir. Milorad Živančević), Zagreb, 1979, 431–434; IVAN MAŽURANIĆ, Sabrana djela, 4, Pisma/Govori, 55–56; IVO BANAC, (bilj. 130), 183–191; AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1995), 4.

¹⁵² MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 143.

¹⁵³ IGOR KARAMAN, (bilj. 85), 169.

¹⁵⁴ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 146.

¹⁵⁵ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 151.

¹⁵⁶ HR-HDA-782, Obitelj Vranjczany-Dobrinović, kutija 2, 151.

¹⁵⁷ AGNEZA SZABO, (bilj. 150), 170.

¹⁵⁸ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 150.

¹⁵⁹ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 150–152.

¹⁶⁰ AGNEZA SZABO, (bilj. 150), 170; AGNEZA SZABO: (bilj. 15, 1995), 5; DANICA PELIKO, Iz povijesti Oroslavja, u: *Hrvatsko zagorje*, 7 (2001) 1, 34–35.

¹⁶¹ NIKOLA MAŠIĆ, Naše slike, u: *Vijenac*, 9 (1902) 34, 144.

¹⁶² AGNEZA SZABO, (bilj. 150), 170; VLASTA HORVATIĆ-GMAZ, Oroslavje u likovnoj umjetnosti, u: *Hrvatsko zagorje*, 7 (2001) 1, 66–74; MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 150.

¹⁶³ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 157, PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 15–16.

¹⁶⁴ Tzv. ratne dionice tehnički je naziv za sedam ratnih zajmova kojima je tijekom Prvoga svjetskog rata Austro-Ugarska financirala svoje sudjelovanje u ratu. Poslije propasti Monarhije ti se zajmovi nisu mogli naplatiti, što je dovelo do nagloga osiromašenja plemstva i bogatoga građanstva, koje je računajući na pobjedu Austro-Ugarske u ratu ulagalo u njih znatna sredstva. MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Agrarna reforma u Hrvatskoj nakon Prvog svjetskog rata, u: *Hrvatska revija*, 14 (2014) 3, 46. Nešto podataka o investicijama pojedinih članova obitelji Vranjczany-Dobrinović tijekom 1915. u tzv. ratne obveznice može se pronaći u digitaliziranim izdanjima austrougarskih novina. Vidi opširnije u: Österreichische Nationalbibliothek (<http://anno.onb.ac.at/anno-suche/#searchMode=simple&query=vranjczany&resu> ltMode=list&from=1&selectedFilters=date%3A%5B1915+TO+1915%5D, 9. 1. 2016).

¹⁶⁵ Agrarna reforma u Kraljevini SHS započela je na temelju zakonskog akta *Prethodne odredbe za pripremu agrarne reforme*, koji je stupio na snagu 27. siječnja 1919. objavom u *Službenim novinama Kraljevine SHS*. Iako su njime bili ukinuti svi kmetski i kolonatski odnosi na području nekadašnjih dijelova Austro-Ugarske, a koji su ušli u sastav Kraljevine SHS (Slovenija, Hrvatska, Vojvodina te Bosna i Hercegovina), ipak se kao glavni cilj ove reforme može uzeti želja novih vlasti da, među ostalim, u Hrvatskoj unište sve veleposjede koji su bili u rukama plemstva koje je još od početka

17. stoljeća bilo glavni nositelj hrvatske državnosti u Habsburškoj Monarhiji i potom Austro-Ugarskoj, a poslije propasti habsburške države u Prvome svjetskom ratu glavni simpatizer njezine obnove pod vodstvom nekadašnjega kralja i cara Karla I. Vlasnicima veleposjeda, koji su stekli državljanstvo Kraljevine SHS, ostavljeni su samo dvorci i povrtnjaci te šume manje od 1 000 jutara, dok im je najbolja zemlja oduzeta i podijeljena seljaštvu. Na taj način više nisu mogli sami financirati rezidencijalne i gospodarske građevine na tim posjedima te su ih bili prisiljeni prodati. Među bivšim veleposjednicima neko vrijeme su se održali oni koji su posjedovali šume. U kolonizaciju povezanu s agrarnom reformom mogli su se uključiti samo oni koji nisu sudjelovali u štrajkovima i pobunama, a prednost su imali oni koji su sudjelovali u srpskim ratovima u prošlosti, čime se mijenjao nacionalni sastav stanovništva. Zanimljiv je podatak da do donošenja *Zakona o likvidaciji agrarne reforme iz 1931.* agrarnu reformu nije preživio nijedan veleposjed u sjeverozapadnoj Hrvatskoj izuzev posjeda obitelji Drašković u Bukovcu. Naime većina veleposjeda bila je u cijelosti likvidirana između 1922. i 1924. O agrarnoj reformi u Kraljevini SHS i Jugoslaviji vidi opširnije u: MILIVOJ ERIĆ, *Agrarna reforma u Jugoslaviji 1918–1941*, Sarajevo, 1958; ZDENKA ŠIMONČIĆ-BOBETKO, *Agrarna reforma na području Hrvatskog zagorja, Međimurja i Podravine u međuratnom razdoblju (1918–1941)*, u: *Povijesni prilozi*, 7 (1988) 7, 31–76; FRANJO TUĐMAN, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji*, 1, Zagreb, 1993, 292–297; MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, (bilj. 164), 44–50; PETAR BANIC – IVAN PEKLIĆ, *Agrarna reforma poslije Prvog svjetskog rata i Grkokatolička biskupija, osvrt na provedbu u sjevernoj Hrvatskoj*, u: *Cris*, 17 (2015) 1, 25–39.
- ¹⁶⁶ AGNEZA SZABO, (bilj. 150), 170; MLADEN OBAD ŠČITAROVIĆ, *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Zagreb, 1991, 220.
- ¹⁶⁷ *Pravni fakultet u Zagrebu (Prilozi za povijest Fakulteta)*, 1, Zagreb, 1996, 589; PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 44.
- ¹⁶⁸ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 147–150.
- ¹⁶⁹ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 147.
- ¹⁷⁰ STANKO DVORŽAK, *Društva i društvene organizacije do 1941*, u: *Karlovac 1579–1979* (zbornik radova). Karlovac, 1979, 452.
- ¹⁷¹ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 147.
- ¹⁷² HR-HDA-782, *Obitelj Vranyczany-Dobrinović*, kutija 2.
- ¹⁷³ Isto, 152.
- ¹⁷⁴ AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1998), 86–87.
- ¹⁷⁵ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 152.
- ¹⁷⁶ »Barunu Nikoli Vranyczanyju je Paula Vranyczany, poznata oduševljena hrvatska rodoljubna aristokratkinja – to srce od zlata, alem od značaja, uzvišena svećenica svete ideje hrvatske glazbene umjetnosti – bila majka, koja je kao i sin joj prerano u proljeću svog žića dovršila svoj mladi život«. BARUN NIKOLA VRANICZANY-DOBRINOVIĆ, *Ilustrovani list*, 3 (1916) 31, 724; AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1998), 87.
- ¹⁷⁷ MARINA BAGARIĆ, (bilj. 14), 153–154.
- ¹⁷⁸ AGNEZA SZABO, (bilj. 150), 169.
- ¹⁷⁹ AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1998), 4.
- ¹⁸⁰ PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 41.
- ¹⁸¹ O ugledu koji je Ivan ml. uživao ponajbolje svjedoči knjižica trgovca, dobrotvora i domoljuba Ante Polića, posvećena Ivanu Antunu »u znak počitanja i ljubavi«. A. POLIĆ, *Ivan Antun*, posveta.
- ¹⁸² HR-DARI-494. Kotarski sud Rijeka, objavljene i neobjavljene oporuke 1823–1871, oporuka br. 790.
- ¹⁸³ AGNEZA SZABO, (bilj. 15, 1998), 4.
- ¹⁸⁴ Ante Polić (Stari Grad, Hvar, o. 1838– Zagreb, 27. 12. 1905). Nakon završene trgovačke naobrazbe u Senju, u Rijeci i na Sušaku bavio se trgovinom te stekao veliki imetak. Osim što je u suradnji s barunom Simonom Dobrinović-Vranyczanyjem 1877. osnovao jednu od najjačih trgovačkih tvrtki, u Sisku je posjedovao i riječko brodersko poduzeće. Godine 1902. bankrotirao je te se preselio u Zagreb. Otac je književnika Janka Polića Kamova (1886–1910). Janko Polić Kamov, u: *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006, 578–579; MLADEN UREM – MILAN ZAGORAC, *Janko Polić Kamov & njegovo i naše doba*. Rijeka, 2010, 88.
- ¹⁸⁵ PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 47.
- ¹⁸⁶ JULIJE GRABOVAC, *Narodne čitaonice*, u: *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri* (zbornik), Zagreb, 1969, 196; MILOVAN BUCHBERGER, *Ugledne osobe*, 103.
- ¹⁸⁷ Viktor se školovao u plemićkom konviktu u Grazu, a potom je doktorirao pravo u Pragu.
- ¹⁸⁸ MLADEN OBAD ŠČITAROVIĆ, (bilj. 166), 304–305.
- ¹⁸⁹ MIRNA FLÖGEL-MRŠIĆ, *Dvor Sveti Križ Začretje – tragom graditelja, vlasnika i korisnika od godine 1620. do danas*, u: *Hrvatsko zagorje*, 14 (2008) 1–2, 173–174.
- ¹⁹⁰ Savska banovina je upravno-teritorijalna jedinica Kraljevine Jugoslavije od 1929. do 1939. u čijem su se sastavu našli veliki dijelovi nekadašnje Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.
- ¹⁹¹ PETER FARNELL-WATSON, (bilj. 16), 52.
- ¹⁹² Ambroz se školovao na Theresianumu i studirao pravo u Beču.
- ¹⁹³ FRANJO TUĐMAN, (bilj. 165), 292–297.
- ¹⁹⁴ Umro diplomat i prvi hrvatski ministar turizma Janko Vranyczany-Dobrinović, *Jutarnji list*, 18, 6. 5. 2015.
- ¹⁹⁵ Odluka o razrješenju izvanrednog i opunomoćenog veleposlanika Republike Hrvatske u Kraljevini Belgiji 12. 8. 1997, *Narodne novine* (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_09_92_1451.html), 1. 12. 2015); Odluka o razrješenju savjetnika predsjednika Republike Hrvatske za euro-atlantske integracije 12. 8. 2000, *Narodne novine* (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_02_14_166.html), 1. 12. 2015); Odluka o razrješenju dužnosti izvanrednog i opunomoćenog veleposlanika Republike Hrvatske u stalnoj misiji Republike Hrvatske pri Europskoj Uniji 31. 10. 2000, *Narodne novine* (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_09_85_1766.html), 1. 12. 2015).